

UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA

Facultatea de Geografie

Teză de doctorat

Rezumat

*"APLICAȚII ALE TEORIILOR ȘI
CONCEPTULUI DE POL DE CREȘTERE ÎN
ROMANIA"*

Conducător științific:

Prof. Univ. Dr. BENEDEK Jozsef

Doctorand:

CRISTEA Marius

Cluj-Napoca

2013

Cuprins

Lista Figurilor.....	6
Lista tabelelor.....	10
Introducere	11
Preambul.....	11
Motivația alegerii tezei de cercetare:.....	12
Scopul și obiectivele lucrării:	12
Definirea temei/problemei științifice abordate. Ipoteze:	13
Metode și instrumente de cercetare. Sursa datelor:	14
Capitolul I. Planificare și dezvoltare teritorială durabilă	16
1.1. Conceptul de planificare teritorială	16
1.2. Planificarea Teritorială la nivelul Uniunii Europene.....	19
1.3. Planificarea teritorială la nivelul României	25
1.4. Teoria Locurilor Centrale. Policentricitatea.	29
Capitolul II. Coeziune socială, economică, teritorială și dezvoltare regională	38
2.1. Conceptele de dezvoltare, regiune și dezvoltare regională.....	38
2.2. Teoria neoclasică a creșterii regionale.....	43
2.3. Dezvoltarea regională în Uniunea Europeană	45
2.4. Dezvoltarea regională în România	47
2.4.1. Evoluția administrativ-teritorială a României.....	47
2.4.2. Structuri instituționale pentru implementarea politicii regionale	50
Capitolul III. Polii de creștere și dezvoltarea regională	53

3.1. Conceptul de pol de creștere.....	53
3.2. Strategiile de dezvoltare pe bază de pol de creștere	58
3.2.1. Strategia creșterii economice naționale pe bază de poli de creștere	58
3.2.2. Strategia creșterii economice regionale pe bază de poli de creștere.....	59
3.2.3. Strategia echității inter-regionale pe bază de poli de creștere.....	60
3.2.4. Strategia dezvoltării rurale pe bază de poli de creștere.....	61
3.3. Punerea în aplicare a strategiilor de pol de creștere în Europa.....	62
3.3.1. Strategiile de poli de creștere în Franța.....	63
3.3.2. Strategiile de pol de creștere în Italia.....	64
3.3.3. Strategiile de pol de creștere în Spania	65
3.3.4. Strategiile de pol de creștere în Marea Britanie.....	66
3.3.5. Strategiile de pol de creștere în Irlanda.....	67
3.4. Legătura între teoria polilor de creștere și dezvoltarea regională.....	68
3.5. Aplicații ale teoriei polilor de creștere în dezvoltarea orașelor mici și mijlocii și în dezvoltarea rurală	70
Capitolul 4. Metodologia de selectare a polilor de dezvoltare rurali	81
4.1. Cadrul teoretic	81
4.2. Terminologia folosită	83
4.3. Ipoteze de lucru	88
4.4. Criterii pentru selectarea polilor de dezvoltare rurală	89
Capitolul 5 . Studiu de caz: Regiunea Nord-Vest – caracteristici generale, dezvoltare teritorială.	117
5.1. Caracterizarea generală a Regiunii Nord-Vest	117
5.2. Evoluția organizării administrativ-teritoriale a actualei regiuni de dezvoltare Nord-Vest....	136

5.2.1. Organizarea administrativ teritorială în perioada 1919-1922	137
5.2.2. Organizarea administrativ teritorială în perioada 1925-1937	138
5.2.3. Organizarea administrativ teritorială în perioada 1938-1940	148
5.2.4. Organizarea administrativ teritorială în perioada 1940-1947	149
5.2.5. Organizarea administrativ-teritorială în perioada 1950-1952.....	149
5.2.6. Organizarea administrativă a României în perioada 1952-1968.....	151
5.2.7. Organizarea administrativă a României după 1968	153
5.3. Evoluția rețelei de localități din Regiunea Nord-Vest.....	158
5.3.1. Evoluția rețelei de așezări urbane din Regiunea Nord-Vest	158
5.3.2. Evoluția rețelei de așezări rurale din Regiunea Nord-Vest.....	169
5.3.3. Centre și arii de polarizare	175
5.3.4. Specializarea funcțională a localităților din Regiunea Nord-Vest.....	180
Capitolul 6 – Identificarea polilor de dezvoltare rurală din Regiunea Nord-Vest	213
6.1. Determinarea rangurilor reale parțiale.....	213
6.1.2. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Distanța (km) față de primul oraș/municipiu cu peste 30.000 de locuitori</i> (indicator de maxim)	217
6.1.3. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Numărul de agenți economici activi/1000 de locuitori</i> (indicator de maxim)	219
6.1.4. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata Șomajului</i> (indicator de minim).....	221
6.1.5. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Numărul de salariați</i> (indicator de maxim).....	223
6.1.6. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata navetismului</i> (indicator de minim)	225

6.1.7. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata ocupării forței de muncă în activități non-agricole</i> (indicator de maxim)	226
6.1.8. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Ponderea forței de muncă calificate</i> (indicator de maxim)	228
6.1.9. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Ponderea populației cu studii superioare</i> (indicator de maxim).....	229
6.1.10. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata sporului migratoriu al populației</i> (indicator de maxim).....	231
6.1.11. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata medie a sporului natural al populației</i> (indicator de maxim).....	233
6.1.12. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata de dependență a populației după vârstă*</i> (indicator de minim)	235
6.1.13. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata migrației temporare*</i> (indicator de minim).....	237
6.1.14. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Indicele de înnoire a forței de muncă</i> (indicator de maxim)	239
6.1.15. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata de creștere a populației</i> (indicator de maxim).....	240
6.1.16. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Populația stabilă</i> (indicator de maxim)	242
6.1.17. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Ponderea locuințelor racordate la rețeaua de apă potabilă</i> (indicator de maxim).....	243
6.1.18. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Ponderea locuințelor racordate la rețeaua de canalizare</i> (indicator de maxim)	245
6.1.19. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Rata medie a mortalității infantile</i> (indicator de minim)	246

6.1.20. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Numărul de locuitori/medic</i> (indicator de minim)	248
6.1.21. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Ponderea populației școlare în total populație</i> (indicator de maxim)	250
6.1.22. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Dinamica fondului de locuințe</i> (indicator de maxim).....	252
6.1.23. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Suprafața locuibilă medie pe cap de locuitor</i> (indicator de maxim).....	254
6.1.24. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Numărul de spitale</i> (indicator de maxim).....	256
6.1.25. Determinarea rangului real parțial pentru indicatorul <i>Numărul de licee/școli profesionale</i> (indicator de maxim).....	257
6.2. Determinarea Indicelui Capacității de Polarizare (ICP)	259
Capitolul 7 – Concluzii și recomandări	297
BIBLIOGRAFIE	328
ANEXE	343

I. Introducere

1.1. Preambul

Una dintre caracteristicile ultimului deceniu, mai ales după acutizarea crizei economico-financiare care a afectat toate statele lumii, începând cu anul 2008, este un dezechilibru tot mai profund dintre bugetele tot mai reduse ale administrațiilor centrale, centrale și locale și presiunea crescândă a populației și a mediului de afaceri asupra acestora pentru a oferi servicii publice de mai bună calitate. Aceste două tendințe contradictorii au determinat statele, regiunile și municipalitățile să se împrumute tot mai mult de pe piețele financiare și să realizeze investiții majore în infrastructură, în condițiile în care nu au putut apela la majorarea taxelor și impozitelor, dată fiind competiția tot mai acerbă pentru atragerea de noi locuitori, turiști, companii și investiții străine. Astfel, aceste bugete se confruntă, în prezent, cu dezechilibre nesustenabile pe termen mediu și lung, care obligă autoritățile la abordarea unei strategii de concentrare a resurselor la un număr limitat de priorități de investiții, capabile să genereze dezvoltare economică durabilă, implicit reechilibrarea bugetelor.

Politicile de dezvoltare regională trebuie să împacă două obiective economice divergente: reducerea disparităților economice, respectiv promovarea creșterii economice. Autoritățile trebuie să cântărească aceste două obiective atunci când alocă fondurile publice de care dispun, toate acestea în contextul restricțiilor bugetare existente. Dacă o anumită zonă se dovedește că poate îndeplini rolul de pol de creștere regional, având și un rol de antrenare a dezvoltării periferiilor sale dezavantajate, atunci politicile de dezvoltare regională trebuie gândite astfel încât să concilieze cele două obiective aparent contradictorii. În acest caz, zonele periferice pot participa indirect la dezvoltarea economică a polilor de creștere.

De la apariția conceptului de pol de creștere, în sensul în care este cunoscut acum, mai precis în deceniul șase al secolului al XX-lea, acesta a stârnit numeroase controverse de ordin teoretic și metodologic, fiind totuși o constantă a politicilor de dezvoltare regională din numeroase țări. În prezent, pot fi subscrise polilor de creștere obiective de politică regională derivate, precum: revitalizarea zonelor aflate în declin, încurajarea deconcentrării regionale, modificarea rețelei urbane naționale, obținerea echilibrelor interregionale, etc. Toate aceste deziderate constituie pilonii dezvoltării regionale, chiar și la nivelul politicilor supranaționale, cum ar fi cele ale Uniunii Europene.

În România, preocupările pentru asigurarea unei dezvoltări regionale echilibrate sunt relativ recente, fiind intensificate o dată cu aderarea țării la Uniunea Europeană, și încă insuficiente pentru un stat european în care disparitățile economice dintre diferitele regiuni ale țării sunt semnificative. Concentrarea nesustenabilă a activităților economice în zona capitalei, declinul accentuat al zonelor rurale izolate, confruntate cu fenomenul depopulării, accesul deficitar la serviciile publice concentrate în marile orașe, etc. indică existența unor dezechilibre macroeconomice majore, care limitează posibilitățile de dezvoltare ale țării, în ansamblul său.

1.2. Motivația alegerii tezei de cercetare:

Motivația pentru care am optat pentru această temă de cercetare este una complexă și are la bază o serie de argumente obiective:

- Lucrarea abordează o temă interdisciplinară, integrând noțiuni și concepte din diferite domenii de cercetare: geografie, economie, științe politice, administrație publică, etc., preluând și valorificările numeroase rezultate ale cercetărilor pe acest subiect;
- Teoria polilor de creștere este, de peste 50 de ani, un subiect de interes pentru cercetători și factorii decizionali de la nivel național, regional și local, în state precum S.U.A., Franța și Marea Britanie, însă puțin abordat și aprofundat în domeniul dezvoltării regionale și rurale, mai ales în România;
- rezultatele cercetării pot fi utile practicienilor din domeniul macroeconomic și al planificării strategice, în contextul în care dezvoltarea regională și cea rurală sunt priorități politice ale Uniunii Europene, implicit și ale fiecărui Stat Membru;
- elaborarea lucrării se suprapune în timp cu elaborarea și actualizarea documentelor de planificare strategică și spațială de la nivel comunitar, național, regional și local, pentru perioada de programare 2014-2020, pentru care poate furniza input-uri importante.

1.3. Scopul și obiectivele lucrării:

Scopul lucrării:

Lucrarea își propune să facă o examinare detaliată a strategiilor de creare și susținere a polilor de creștere, care au fost concepute și puse în aplicare în ultimii 50 ani, analiza beneficiilor lor în contextul obiectivelor de politică regională și rurală, în vederea valorificării acestora în cazul particular al României. Valoarea adăugată a lucrării va consta din elaborarea unei

metodologii de selectarea a polilor de dezvoltare rurali, fiind un nou reper pentru cercetătorii din domeniu și pentru actorii implicați în formularea politicilor de dezvoltare regională.

Obiective:

1. abordarea sistemică și integrată a proceselor de planificarea strategică și spațială de la nivel regional, bazate pe teoria polilor de creștere, în vederea aplicării acestora în cazul particular al României;
2. conceperea unei metodologii de selectare a polilor de dezvoltare (creștere) rurali din România și a gradului în care acești poli exercită o influență spațială pozitivă asupra zonelor (microregiunilor) pe care le polarizează;
3. realizarea unei aplicații a metodologiei elaborate, sub forma unui studiu de caz pentru regiunea de dezvoltare Nord-Vest din România;
4. formularea, pe baza rezultatelor cercetării, a unor recomandări privind politicile de dezvoltare regională și rurală ale României.

1.4. Definirea temei/problemei științifice abordate. Ipoteze:

Punctul de plecare în alegerea temei l-a constituit ipoteza că spațiul economic, deși omogen, este diferențiat. Istoria recentă a multor state dezvoltate confirmă faptul că creșterea economică nu este uniformă, aceasta apare acolo există unele premise naturale sau antropice, capabile să genereze cunoaștere și dezvoltare, așa-numiții poli de creștere, după cum i-a definit literatura economică de specialitate. Acest pol este adesea caracterizat de existența unor „industrii motoare”, interconectate cu alte industrii din acea regiune. Pe măsură ce industriile motoare se dezvoltă, acestea conduc la creșterea output-ului, a ocupării, la apariția de investiții complementare, la inovații și la apariția și creșterea altor sectoare economice.

Un pol de creștere este capabil de o creștere economică rapidă și de antrenare a economiei, în ansamblul ei.

Prezumția că la baza dezvoltării economice stă polarizarea spațială este, totuși, falsă. Dacă în faza incipientă a dezvoltării economice este normal să apară unul sau câțiva poli de creștere, prin prisma ratei scăzute a antreprenoriatului din afara acestor centre, în țările avansate

dezvoltarea este mai puțin polarizată. Acest fenomen se datorează unei structuri economice mai diversificate, care generează o difuzare spațială a inovării și a dezvoltării economice.

Aparenta simplitate a noțiunii de pol de creștere și abilitatea sa de a se adresa unor probleme de creștere sectorială, planificare strategică și spațială, dar și difuzării interregionale a creșterii au condus la o largă acceptare a acesteia și la utilizarea sa în procesele de planificare de la nivel urban, regional și național. Cu toate acestea, sunt unele riscuri asociate transpunerii în practică a acestui concept, care se impun a fi cântărite înainte de a lua decizia de a pune poli de creștere în centrul strategiilor de dezvoltare economică. Printre acestea, se pot menționa:

1. relația dintre polul de creștere și rețeaua de așezări, inegal dezvoltate, existente într-o anumită regiune;
2. dependența succesului polilor de creștere de infrastructura și serviciile pe care statul trebuie să le pună la dispoziția sa;
3. transmisia intersectorială și interregională a creșterii dinspre polul de creștere;
4. diferența dintre polii naturali, spontani, de creștere și cei planificați, probleme de integrare socială și planificare fizică a acestora;
5. luarea deciziei cu privire la localizarea polului, mărimea sa și compoziția sectorială a acestuia, prin prisma faptului că, spre deosebire de teoria inițială, polii nu se pot dezvolta în jurul unui singur sector de activitate și nu au o existență independentă de contextul regional;
6. stabilirea unui orizont de timp pentru evaluarea succesului și a efectelor pe care un pol de creștere le are asupra economiei și dezvoltării policentrice; intervalul de 15-25 de ani propus de autorii de specialitate este neatractiv pentru politicieni, în condițiile în care un ciclu electoral este de 4 ani;
7. nevoia de monitorizare și management a polilor pentru a evita externalitățile negative ale acestora, în condițiile în care nu există un model de guvernare unanim acceptat al acestora;
8. crearea unui pol de creștere conduce la exercitarea unei presiuni semnificative asupra spațiului și peisajului, ca atare el trebuie gândit de o manieră coerentă cu ceea ce există

fizic și funcțional în amplasamentul său, precum și pentru a permite extinderea și/sau reorganizarea activităților sale.

Ipoteze de lucru avute în vedere în prezenta lucrare de cercetare au fost, pe scurt, următoarele:

a) *factorii locali sunt importanți;*

b) *descentralizarea/deconcentrarea este esențială*

c) *politicile naționale și nivelul de centralizare sunt importante*

d) *motoarele performanței teritoriale sunt resursele umane, accesibilitatea și conectivitatea, calitatea mediului, existența unei infrastructuri fizice și locative corespunzătoare, a unui sector de servicii (publice) bine dezvoltat, competitivitatea economică și inovarea, respectiv buna guvernare.*

1.5. Metode și instrumente de cercetare. Sursa datelor:

1. Metode de culegere, înregistrare și prelucrare a datelor și informațiilor:

- documentare – analiză și sinteză (cărți, articole, documente în format electronic, publicații de specialitate, anuare, etc.)

- analiza statistică și comparativă

Prelucrarea seriilor statistice s-a realizat cu programele Excel și SPSS

2. Benchmarking-ul – pentru colectarea bunelor practici în domeniu

3. Analiza SWOT

4. Previziunea pe termen lung

În ceea ce privește sursele de obținere a informațiilor, s-au avut în vedere:

- Bibliografia propusă – publicații existente la bibliotecile universității și în librării;
- Seriile de date statistice, pentru perioada 1990-2011, disponibile la Eurostat și Institutul Național de Statistică;
- Rezultatele finale al Recensământului General al Populației și Locuințelor din 2011;

- Documentele de planificare strategică și spațială, de la nivel european, național, regional și local (Planuri de Amenajare a Teritoriului Național, Regional și Județean, Planuri de Amenajare a Teritoriului Zonal; Planuri și Strategii de Dezvoltare – sectoriale, naționale, regionale, județene, microregionale și locale, Planuri Integrate de Dezvoltare Urbană ale Polilor de Creștere);

1.6. Cuvinte-cheie: planificare teritorială, dezvoltare regională, dezvoltare rurală, poli de creștere, rețele de așezări.

II. Stadiul actual al cunoașterii în domeniu

Teoria locurilor centrale și, implicit, conceptele de centralitate și policentricitate, sunt, încă de la formularea lor de către Christaller, în 1933, unele dintre cele mai populare (dar și cele mai intens disputate) teorii clasice din instrumentarul de cercetare al geografilor, sociologilor, economiștilor, urbanistilor, etc. În pofida numeroaselor critici aduse acestei teorii, cele mai multe fiind legate de abstractizările pe care a fost ea construită de Christaller (existența unui spațiu omogen, ignorarea condițiilor socio-economice de apariție a așezărilor, relativitatea distanțelor dintre consumator și locul de achiziție al bunurilor și serviciilor), teoria centralității, cu diversele sale ramificații metodologice, rămâne, în opinia mea, una dintre cele mai valide și eficiente metode de analiză a sistemelor sau rețelelor de așezări urbane, mai ales în abordarea sa funcțională (de exemplu, propusă de Dauphine). Argumentele mele în acest sens sunt multiple:

- centralitatea nu este atât legată de poziția unei așezări, ci de existența și consolidarea unor funcții ale acesteia, care îi determină capacitatea de polarizarea asupra teritoriilor învecinate; sistemele de așezări sunt organisme dinamice (Dauphine);
- puterea de atracție a unui loc este determinată de totalitatea fluxurilor atrase de acel loc, care manifestă o forță de magnetizare proporțională cu mărimea populației, activitățile/funcțiunile sale sau nivelul de dotare (Pumain și Offner);
- locurilor centrale trebuie privite în context regional și sunt rezultatul unor investiții sectoriale selective, care conduc la creșterea cererii (Perroux);
- centralitatea are valențe economice, politice, sociale și chiar simbolice (Polese și Monet);
- etc.

Dacă în domeniul planificării urbane teoriile de centralitate sunt utilizate pe scară largă încă din secolul al XIX-lea (Kohl, Reynaud, LaLanne), stând chiar la baza apariției unora dintre zonele metropolitane de astăzi, în domeniul dezvoltării rurale aplicațiile acestora sunt aproape inexistente. Această stare de fapt are, în opinia mea, mai multe explicații:

- teoriile centralității au fost, încă de la promovarea lor pe scară largă de către Christaller, orientate către analiza sistemelor și rețelelor urbane, efectele lor cu privire la adâncirea

disparităților urban-rural fiind puțin explorate până în anii 1980-1990, când au fost readuse în actualitate de politicile de dezvoltare regională ale Uniunii Europene;

- secolul trecut a fost unul al urbanizării, care a fost un deziderat asumat politic de majoritatea statelor lumii, fie ele democratice sau totalitare. În acest context, cercetătorii și-au îndreptat, la rândul lor, atenția către cercetarea aprofundată a poliilor urbani, în defavoarea fenomenelor care s-au produs în zonele rurale;

- majoritatea studiilor de caz pe tema teoriilor centralității, policentrismului, poliilor de creștere și a altor subiecte similare sunt focalizate pe state cu un grad foarte ridicat de urbanizare și o rețea densă de poli urbani (Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Germania, Franța, etc.), în care spațiile rurale sunt polarizate intens, iar ipoteza apariției și consolidării unor poli rurali este puțin fezabilă.

În opinia mea, adâncirea disparităților urban-rural face posibilă și chiar necesară adaptarea și aplicarea teoriilor centralității și a abordării policentrice în analiza sistemelor de așezări rurale, tocmai pentru a evita dezechilibrele ce au apărut în jurul marilor centre urbane. Acest deziderat este cu atât mai relevant în cazul țărilor ex-comuniste, unde procesul de urbanizare nu a fost unul natural, planificat pe termen lung, ci unul forțat, care a produs dezechilibre demografice, economice, sociale și chiar psihologice profunde. În acest context, planificarea strategică a consolidării poliilor de creștere naturali, precum și impulsivitatea apariției de noi poli la nivelul diferitelor regiuni a devenit una dintre cele mai mari provocări ale dezvoltării teritoriale. Un astfel de model de dezvoltare regională în etape antagonice (polarizare și polarizare inversă) este, de altfel, propus și de Myrdal și dezvoltat de Ianoș și Haller.

Un alt argument în favoarea oportunității aplicării teoriilor centralității în sfera dezvoltării rurale este creșterea continuă a interesului și a eforturilor pentru descentralizare și regionalizare. În acest context, după cum afirmă și Hallgeir, "rețeaua de așezări reprezintă coloana vertebrală a unui sistem teritorial policentric, asigurând transferul eficient și uniform de dezvoltare, la nivelul întregului teritoriu". Transferul de responsabilități și de resurse de la nivel central la nivel local se poate produce doar în condițiile existenței unor mecanisme de transmitere a informației între diferitele niveluri ierarhice administrative, proiectate echilibrat la nivelul teritoriilor/regiunilor. De altfel, un astfel de sistem a existat și în perioada interbelică, când, pe lângă regiuni și județe, în România existau și plășile, ca ultim nivel ierarhic, alcătuite din așezări rurale polarizate de un loc central, fie el oraș sau comună.

Strâns legat de problematica policentrismului, am subliniat în această lucrare avantajele teoriilor neoclasice ale dezvoltării regionale, în general, și ale teoriei polilor de creștere, în particular. Una dintre principalele caracteristici ale acestor teorii este că o creștere a factorilor muncă și capital depinde de mișcările interregionale, într-un proces dinamic, continuu. Pe de altă parte, teoria dezvoltării regionale prin intermediul polilor de creștere plasează teoria legăturii de cauzalitate a lui Myrdal în context spațial, fiind, din acest punct de vedere, un pas decisiv în corelarea dezvoltării regionale și a planificării teritoriului, unul dintre scopurile prezentului demers de cercetare. Perroux, cel care este autorul teoriei polilor de creștere, consideră spațiul o rețea, a cărei omogenitate este asigurată de forțe centripete, în linie cu tradiționala teorie a rețelelor și a specializării flexibile. Deși Perroux l-a promovat ca un model de creștere economică, conceptul de pol creștere a fost utilizat pe scară largă, încă de la începutul anilor 1970, în planificarea dezvoltării regionale, strategii bazate pe această teorie fiind puse în aplicare în cel puțin 28 de state dezvoltate sau în curs de dezvoltare.

După succesul răsunător din anii 60-80, strategiile de dezvoltare regională bazate pe poli de creștere au intrat într-un con de umbră, ca urmare a criticilor legate de eficiența acestora, mai ales de inegalitatea regională și selectivitatea spațială. Cu toate acestea, atât Perroux, cât și unii dintre criticii săi (de ex. Richardson) au recunoscut că procesele de creștere și dezvoltare regională nu pot exista în lipsa unor centre polarizatoare, transpuse spațial sau nu, și că teoria polilor de creștere nu poate fi ignorată de nicio politică regională.

Din punctul meu de vedere, majoritatea criticilor legate de eficiența polilor de creștere sunt rezultatul unor studii empirice, realizate în anii 60, pe un eșantion reprezentativ și axate exclusiv pe problematica dezvoltării industriale a orașelor. O altă cauză foarte probabilă a eșecului aparent al politicilor de dezvoltare bazate pe poli de creștere este și alegerea pe criterii non-științifice (adesea de ordin politic) a polilor de creștere, lipsa de consecvență a guvernelor și dorința acestora de a obține rezultate remarcabile într-un interval foarte scurt de timp. O altă cauză a nemulțumirilor legate de eficiența acestei teorii poate fi aplicarea ei eronată, de exemplu prin tentativele de a înființa poli de creștere noi, planificați, în medii neprielnice, în defavoarea susținerii polilor naturali, cu antecedente favorabile (situație pe care o putem întâlni și în România, după instaurarea regimului comunist).

Deși Parr identifică anumite caracteristici generale ale strategiilor bazate pe poli de creștere, în realitate acestea se aplică diferit, mai ales din perspectiva obiectivelor vizate: creșterea economică națională, creșterea economică regională, echitatea inter-regională sau dezvoltarea

rurală. Cu privire la strategiile de dezvoltare rurală bazate pe poli de creștere, care fac și obiectul prezentei lucrări de cercetare, trebuie să menționăm faptul că puținii autori care s-au oprit asupra acestui subiect (Stohr și Taylor, Friedmann și Douglas) critică unanim abordarea top-down (centru-periferie) a dezvoltării rurale, bazate pe industrializare, optând pentru crearea unor areale "agropolitane", în care agricultura să rămână sectorul dominant al economiilor locale (și în contextul preocupărilor pentru siguranța alimentară), însoțită de mica industrie, protejată de concurența marilor corporații. Johnson propune și el crearea unei rețele de centre urbane mici în mediul rural, care să funcționeze ca centre de desfacere a produselor agroalimentare și de dezvoltare a micii industrii, aflați în legături pozitive cu poliile de creștere urbane, de rang superior.

Am prezentat în lucrare mai multe exemple de țări (Franța, Spania, Italia, Irlanda, Marea Britanie, etc.) care au aplicat strategii de dezvoltare națională sau regională bazate de poli de creștere și am putut observa că efectele au fost diferite de la o țară la altă, în funcție de perioadă, instrumentele folosite și modul de evaluare și monitorizare al succesului acestor politici. Din păcate, în cele mai multe cazuri, strategiile bazate pe poli de creștere au fost abandonate, cu precădere din rațiuni politice, mult prea devreme pentru a putea evalua eficiența lor.

Cu privire la legătura dintre poliile de creștere și dezvoltarea regională, putem concluziona ca o strategie bazată pe aceștia este eficientă în cazul în care se dorește dezvoltarea strategică a zonelor rămase în urmă sau limitarea creșterii centrelor foarte mari, care ar conduce la dezechilibre teritoriale. Conform lui Hansen, mărimea optimă a unui pol de creștere urban regional este de maxim 250.000 de locuitori, iar dezvoltarea polilor de rang inferior (de exemplu, cu o populație de circa 30.000 de locuitori) ar trebui să se facă pe baza unor sectoare economice interconectate, pentru ca această creștere să fie uniformă. De asemenea, Antonescu atrage atenția asupra faptului că principalul obiectiv al utilizării unei strategii bazate pe poli de creștere în zonele subdezvoltate este creșterea ocupării, prioritar fiind investițiile în infrastructura și serviciile de sprijinire a afacerilor, respectiv în educație și formare profesională continuă. De asemenea, acești autori militează pentru concentrarea serviciilor publice în poliile de creștere, considerată ca fiind un factor pozitiv în dezvoltarea regională.

Interesul manifestat prin această lucrare pentru poliile de creștere rurale vine tocmai din abandonarea ideilor de dezvoltare unicentrică, de tip pol urban sau industrial-intensiv, precum și din comutarea interesului general dinspre urbanizare și industrializare către coeziunea

socială, economică și teritorială. După cum am observat, obiectivele Uniunii Europene sunt legate mai ales de reducerea sărăciei, creșterea ocupării, dezvoltarea zonelor rurale periferice și a orașelor mici. De asemenea, o abordare a dezvoltării regionale bazate pe poli de creștere rurali vine să sprijine paradigma dezvoltării teritoriale (promovate și de Friedmann și Douglas), care militează pentru utilizarea resurselor regiunii în beneficiul locuitorilor săi, dezvoltarea agro-industrială integrată, conectarea la nevoile specifice ale regiunii, descentralizarea proceselor decizionale și de planificare strategică, implicare civică, etc. Un exemplu foarte relevant în acest sens este strategia "agropolitană" a lui Friedmann, care propunea crearea unor centre urbane în zonele rurale dense, de maxim 100.000 locuitori, în jurul unor orașe mici, care să polarizeze satele din jurul lor. Todling și Stohr au promovat un concept asemănător - "Selective Territorial Spatial Closure Model", menit să stopeze scurgerea resurselor de dezvoltare din zonele defavorizate, prin creșterea ocupării în mediul rural, pe baza unei abordări de jos în sus. Aceste două modele de dezvoltare rurală au fost însă aspru criticate de Hansen, Richardson și Hackenberg, care subliniază necesitatea investițiilor publice în orașele mici și mijlocii și întărirea relației lor cu poli urbani de rang superior. Weitz vede orașele mici mai degrabă ca o etapă necesară în trecerea de la o agricultură de subzistență la una orientată către piață, prin industria de procesare și serviciile oferite agricultorilor.

Toate aceste teorii tratează problema legăturilor dintre orașele mici și zonele rurale adiacente, fie din perspectiva relațiilor spațiale, fie din perspectiva celor sectoriale (de ex. legăturile dintre agricultură și industrie), subliniind care ar fi intervențiile necesare pentru a genera dezvoltarea unei anumite regiuni. Ele acordă însă puțină atenție relațiilor și rețelelor care operează între diferite grupuri funcționale existente în ambele medii, care manipulează legăturile spațiale și sectoriale existente, implicit și dezvoltarea acestor poli și a regiunilor, în ansamblul lor. Cu toate acestea, există un anumit consens între aceste teorii, și anume că dezvoltarea urbană depinde de vitalitatea spațiilor rurale adiacente.

O aplicație recentă și relevantă pentru teoria polilor de creștere rurali este conceptul de "pol de excelență rural" din Franța. Acesta este rezultatul unei inițiative politice menite să revitalizeze zonele cu peste 30.000 de locuitori, care nu au nici un oraș în proximitatea lor. Susținerea acestor zone s-a făcut în paralel cu dezvoltarea așa-numiților "poli de competitivitate", localizați în marile centre urbane, ambele politici având rolul de a promova competitivitatea, prin exploatarea competențelor locale și integrarea lor.

Preocuparea pentru dezvoltarea unei rețele de poli de creștere în mediul rural vine în contextul în care, la nivelul U.E. - 27, 91% din suprafață este acoperită de regiuni rurale, iar 56% din populația Uniunii trăiește în zone preponderent sau semnificativ rurale, care generează cumulativ circa jumătate din locurile de muncă din spațiul comunitar.

Aceste regiuni rurale sunt însă caracterizate de niveluri diferite de dezvoltare, existând regiuni rurale subdezvoltate, caracterizate prin declin și depopulare și zonele rurale periurbane, confruntate cu presiunea expansiunii urbane. Cu toate acestea, ele teaurizează un volum impresionant de variate resurse naturale, arhitecturale și istorice, insuficient exploatate. Majoritatea zonelor rurale sunt polarizate de orașe mici și mijlocii, uneori chiar de orașe mari, și sunt marginalizate în procesul decizional. În plus, toate acestea vin în contextul unei scăderi a ocupării în agricultură și a îmbătrânirii populației în mediul rural îndepărtat, în paralel cu o supraglomerare a orașelor, ce conduce la probleme sociale și de mediu.

În modelul de dezvoltare policentric propus de Perspectiva Europeană pentru Dezvoltare Spațială – ESDP, doar entitățile teritoriale urbane sunt identificate ca fiind poli de dezvoltare, dezvoltarea zonelor rurale fiind astfel dependentă de evoluția orașelor și de capacitatea lor de a difuza creșterea. Această stare de fapt conduce la următoarele consecințe negative: dezvoltarea necontrolată a zonelor periurbane, inclusiv cu amestecul de funcțiuni rezidențiale și economice; apariția de cartiere-dormitor, cu probleme sociale grave, creșterea excesivă a navetismului și a migrației; creșterea disparităților dintre regiunile rurale îndepărtate și cele periurbane, etc. În modelul policentric bazat doar pe mari poli urbani, coeziunea socială, economică și teritorială se produce greu, situație explicată de faptul că una dintre caracteristicile majore ale tuturor Statelor Membre ale U.E. este existența unor zone rurale cu puternice rădăcini culturale și sociale.

Prin urmare, după cum indică și noua Agendă Teritorială a Uniunii Europene pentru anul 2020, se impune sprijinirea legăturilor echilibrate de natură socio-culturală, economică și teritorială dintre poli urbani și zonele rurale, astfel încât potențialul ruralului de a contribui la procesul de dezvoltare durabilă să poată fi valorificat. Coeziunea, în sine, ca obiectiv primordial al U.E., nu se poate produce decât la nivelul fiecărei regiuni și așezări, în comunități care își pot urmări atingerea obiectivelor lor de dezvoltare.

Teritoriile rurale, odată ce vor fi recunoscute ca poli de dezvoltare, vor putea să răspundă ca parteneri la actualele probleme legate de coeziunea teritorială. Acestea vor putea găzdui noi locuitori și activități, pe care îi vor atrage cu resursele proprii, fie prin interrelaționările cu poli de creștere urbani din proximitate, cu care vor avea planuri de dezvoltare comune.

Pe data de 6 octombrie 2011, Comisia Europeană a lansat spre dezbatere **pachetul legislativ pentru perioada de programare 2014 – 2020**. Propunerile de regulamente vizează stimularea creșterii și a ocupării forței de muncă în toată Europa, orientând investițiile U.E. către obiectivele Agendei europene pentru creștere economică și locuri de muncă („**Europa 2020**”). Accentul pus pe un număr mai limitat de priorități de investiții în conformitate cu aceste obiective va reprezenta elementul central al noilor contracte de parteneriat, pe care Statele Membre le vor încheia cu Comisia Europeană. În prezent au loc dezbateri intense la nivelul Statelor Membre în vederea adoptării propunerilor până la jumătatea anului 2013, pentru a permite lansarea unei noi generații de programe privind politica de coeziune în 2014. Obiectivele specifice ale Uniunii Europene legate de dezvoltarea rurală sunt:

- contribuția la coeziunea teritorială a Uniunii Europene (nivelarea disparităților, dialogul dintre teritoriile rurale și poli urbani, menținerea și îmbunătățirea serviciilor publice, infrastructura de transport și comunicații, etc.);
- consolidarea economiilor locale (salvarea activităților și locurilor de muncă existente, precum și crearea altora noi, de preferință endogene, pentru a combate depolularea/exodul rural, șomajul structural, navetismul, etc.);
- încurajarea parteneriatelor public-privat într-un anumit teritoriu și elaborarea de strategii de dezvoltare cu obiective comune;
- crearea/întărirea rețelelor de diseminare a cunoașterii între regiunile rurale;
- reafirmarea agriculturii multifuncționale în pas cu societatea, cu acces egal la servicii și planificare integrată a utilizării terenurilor;
- prezervarea biodiversității și a mediului, dintr-o perspectivă de dezvoltare durabilă;
- combaterea schimbărilor climatice, a încălzirii climatice și a dezastrelor naturale;
- afirmarea patrimoniului și culturii rurale în diversitatea lor;
- implicarea cetățenilor în viața comunității, prin metode de guvernare de tip participativ (bottom-up);
- întărirea capacității administrative a instituțiilor și populației locale, mai ales în termeni de generare de noi inițiative;

- integrarea tinerilor și a femeilor pe piața muncii, ca salariați sau angajați pe cont propriu.

Strategiile de dezvoltare teritorială de la nivelul U.E. sunt implementate în prezent cu sprijinul fondurilor structurale dedicate acestui domeniu:

- Fondul European pentru Dezvoltare Rurală Durabilă și Agricultură Teritorială (EFRDTA) – care sprijină teritoriile rurale organizate în poli de dezvoltare rurală;
- Fondul European de Dezvoltare Regională (ERDF);
- Fondul European pentru Dezvoltare Urbană Durabilă (EUDF) – sprijină procesul de planificare la nivelul teritoriilor urbane;
- Fondul Social European (ESF).

Un alt instrument de dezvoltare teritorială asumat la nivel european pentru perioada 2014-2020 sunt **Acțiunile de dezvoltare locală plasate sub responsabilitatea comunității (CLLD)**, cu un rol esențial în **asigurarea legăturii urban-rural**. Acestea sunt bazate pe experiența **LEADER (formare Grupuri de Acțiune Locală)** și implică elaborarea și aplicarea de **strategii integrate și multisectoriale de dezvoltare locală**. Scopul acestor acțiuni este încurajarea implicării nivelului local (stimularea abordării bottom-up), creșterea capacității comunităților locale și utilizarea integrată a fondurilor (finanțare multifond).

În ceea ce privește cazul specific al României, experiența cu privire la dezvoltarea regională (implicit și cea rurală) și planificarea teritorială sunt de dată recentă, fiind legate de procesul de aderare la Uniunea Europeană, finalizat în anul 2007. Cu toate acestea, se impune să subliniem aici faptul că, atât în perioada interbelică, cât și în cea comunistă, au existat politici de amenajare și administrare a teritoriului, chiar dacă scopul și rezultatele lor au fost diferite. În perioada interbelică, avem de-a face cu o ierarhie de localități bine definită, inclusiv cu existența unor poli rurali (reședințele de plasă), orașe mici, reședințe de județ, capitale regionale, în contextul unei rate a urbanizării de circa 20%. În perioada comunistă, după o perioadă de industrializare și urbanizare forțată în anii 50-70, anii 80 au adus, concretizată în constituirea unei rețele de orașe mari, relativ omogen distribuite în regiunile țării, și în cazul României, s-a abandonat politica polilor de creștere, culminând chiar cu blocarea marilor orașe în anii 80 și orientarea migrației rurale către orașele mici și mijlocii. De asemenea, în această perioadă s-a discutat și crearea unor centre agroindustriale în zonele rurale, în paralel cu desființarea unor sate considerate neviabile, proces care însă nu a fost implementat decât parțial.

După 1990, preocupările pentru dezvoltarea regională și planificarea teritorială au fost sporadice, dovadă fiind și numărul mic de documente programatice: Planul de Amenajare a Teritoriului Național, Cadrul Strategic de Dezvoltare Teritorială al României 2030, diferite planuri de amenajare a teritoriilor zonale și județene, etc. Toate acestea au subliniat importanța și rolul jucat de marile centre urbane în asigurarea unei dezvoltări echilibrate a teritoriului și au propus înființarea de noi orașe în zonele rurale îndepărtate de oraș, însă prevederile lor au fost implementate într-o foarte mică măsură (procesul de reurbanizare din anii 2000 a condus la apariția a circa 55 de orașe de noi, dintre care peste jumătate nu îndeplinesc criteriile legale pentru obținerea acestui statut, precum și la apariția a câteva sute de comune mici, multe dintre neviabile, din cauza populației reduse și a resurselor financiare limitate).

În anul 2008, după intrarea în Uniunea Europeană, au fost stabiliți, prin Hotărâre de Guvern, 8 poli de creștere urbane și 13 poli de dezvoltare urbană, care au fost sprijiniți financiar din Fondul European pentru Dezvoltare Regională, pentru realizarea de investiții în infrastructură, transport urban, dezvoltare economică și infrastructură socială. De asemenea, au putut beneficia de sprijin financiar și așa-numitele "centre urbane", adică orașe cu peste 10.000 de locuitori, cu condiția să întocmească un plan integrat de dezvoltare urbană. Orașele mai mici de 10.000 de locuitori, care reprezintă jumătate din totalul orașelor din România, au fost asimilate zonei rurale, neputând accesa fonduri pentru dezvoltare urbană integrată, ci doar proiecte punctuale, vizând diferite infrastructuri educaționale, de sănătate și asistență socială, de infrastructură de utilități, etc. De asemenea, acestea au avut posibilitatea de a asocia cu comunele din jurul lor în Grupuri de Acțiune Locală, finanțate din Programul Național de Dezvoltare Rurală, fără însă a putea accesa fonduri substanțiale pentru dezvoltare.

În acest context larg, prezenta lucrare propune o metodologie de selectare a acelor așezări umane, de mici dimensiuni (sub 10.000 de locuitori), cu statut de așezare urbană sau rurală, care au capacitatea de a difuza efecte de creștere asupra sub-sistemelor teritoriale subordonate, cu un studiu de caz pe Regiunea Nord-Vest (Transilvania Nord) din România.

O dată identificate, aceste așezări, care întrunesc caracteristicile unui loc central, pot fi integrate într-o rețea policentrică, care va deveni un vector de implementare a strategiilor de planificare teritorială și de dezvoltare strategică a zonelor vizate. La rândul ei, această rețea de așezări cu statut de loc central (pe care îi voi numi în ceea ce urmează "poli de dezvoltare

rurală - PDR”) este în interacțiune cu rețelele de poli de creștere de la nivelele teritoriale superioare deja existente (poli de creștere, poli de dezvoltare urbană, centre urbane).

III. Contribuții personale la cercetare științifică

Așadar, am definit polii de dezvoltare rurală ca fiind *localități rurale sau orașe mici, cu o populație de până la 10.000 de locuitori, care au capacitatea de a difuza creșterea asupra teritoriilor rurale pe care le polarizează. Acești poli dinamici concentrează o populație relativ numeroasă în contextul teritorial dat, sunt ușor accesibili, beneficiază de o infrastructură fizică și locativă bine dezvoltată, oferă o gamă diversificată de servicii publice și private și polarizează economic zona în care sunt amplasați, găzduind companii din diferite domenii și generând locuri de muncă.*

Polii de dezvoltare rurală au o serie de caracteristici comune:

- se află în afara ariei de dominație absolută a polilor urbani de creștere, a polilor de dezvoltare rurală și a centrelor urbane;
- interacționează cu polii de creștere de la nivel superior, mai ales în domeniul economic și al serviciilor publice și private (învățământ superior, servicii medicale de specialitate, servicii financiar-bancare, aprovizionarea cu anumite bunuri și servicii);
- își bazează creșterea pe resurse endogene și pe cele din arealele rurale polarizate, având o arie de influență locală (de circa 10-15 km);
- se poziționează la capătul sinapselor teritoriale care leagă centrul de periferie.

Din perspectivă strategică, importanța acestor poli de dezvoltare rurală constă din faptul că ei introduc un nou nivel sub-teritorial în procesul de planificare a dezvoltării, respectiv cel **microregional**. Acest nivel are o poziție intermediară între procesul de planificare de la nivel județean și cel local. Între aceste două niveluri teritoriale ale procesului de planificare strategică a existat, în perioada de programare 2007-2013, un vid care a fost doar parțial acoperit prin inițiative sprijinite cu finanțări nerambursabile ale Uniunii Europene, precum Grupuri de Acțiune Locală (G.A.L.) sau Asociații de Dezvoltare Intercomunitară (A.D.I.).

Stabilirea metodologiei de selectare a Polilor de Dezvoltare Rurală s-a făcut plecând de la următoarele **ipoteze de lucru**:

- a) *factorii locali sunt importanți;*

b) *descentralizarea/deconcentrarea este esențială*

c) *politicile naționale și nivelul de centralizare sunt importante*

d) *motoarele performanței teritoriale sunt resursele umane, accesibilitatea și conectivitatea, calitatea mediului, existența unei infrastructuri fizice și locative corespunzătoare, a unui sector de servicii (publice) bine dezvoltat, competitivitatea economică și inovarea, respectiv buna guvernanță.*

Capacitatea de polarizare a așezărilor s-a determinat pe baza unui indicator agregat care va permite clasificarea acestora, folosind o bază de raportare echitabilă, și identificarea polilor de dezvoltare rurală. Acest indicator îl vom denumi, în prezenta lucrare, **Indicele Capacității de Polarizare (ICP)**.

Calculul Indicelui Capacității de Polarizare s-a făcut pe baza metodelor de ierarhizare multicriteriale, care permit realizarea de clasamente regionale, compararea unităților administrativ-teritoriale și măsurarea decalajelor dintre acestea. În ceea ce privește modalitatea de calcul a ICP, am optat pentru metoda rangurilor reale, unul dintre instrumentele matematico-statistice cele mai eficiente pentru ierarhizarea multicriterială a unor entități teritoriale. Această metodă are ca principale avantaje metodologice măsurarea distanței relative dintre valorile indicatorilor și permite acordarea unei greutate specifice diferite fiecărui indicator, în funcție de relevanța sa pentru tema cercetării.

Aplicarea metodei rangurilor reale în cazul specific al prezentei lucrări de cercetare a presupus următoarele etape:

- selectarea celor 25 de indicatori care intră în componența Indicelui Capacității de Polarizare;
- calcularea rangurilor reale parțiale pentru indicatorii selectați, cu luarea în considerare a tipului de indicator (de minim, respectiv de maxim);
- agregarea rangurilor parțiale, în funcție de greutatea specifică acordată fiecărui indicator analizat în parte, și calcularea rangului real final al fiecărei localități;
- ierarhizarea celor 420 de unități administrativ-teritoriale din regiunea care face obiectul studiului de caz, în funcție de valoarea rangului real final (de la maxim la minim).

Calcularea **rangurilor reale parțiale**. Pentru fiecare unitate teritorial-administrativ “*i*” și pentru fiecare indicator “*j*” care intră în compoziția indicelui final se stabilește un rang real

parțial (R_j^i), utilizând formule diferite în funcție de natura indicatorului “j”, după cum urmează:

a) În cazul în care indicatorii care exprimă o situație cu atât mai favorabilă cu cât au **valori mai mari** (cum ar fi, de exemplu, numărul de salariați), rangul parțial se calculează cu formula:

$$R_j^i = n - \frac{a_j^i - a_j^{\min}}{a_j^{\max} - a_j^{\min}} (n - 1) \quad , i = 1, 2 \dots n ; j = 1, 2 \dots m$$

unde:

a_j^i = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială i

a_j^{\min} = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială cu performanța minimă

a_j^{\max} = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială cu performanța maximă

n = numărul de unități teritoriale

m = numărul caracteristicilor (indicatorilor) incluse în analiză

În acest caz, unitatea teritorial-administrativă cu performanța cea mai ridicată (a_j^{\max}) va primi rangul 1, iar cea cu performanța minimă (a_j^{\min}) se va clasa pe poziția cu rangul n .

În cazul în care indicatorii exprimă o situație cu atât mai favorabilă cu cât au **valori mai mici** (cum ar fi, de exemplu, numărul de șomeri), rangul parțial se calculează cu formula:

$$R_j^i = n - \frac{a_j^{\max} - a_j^i}{a_j^{\max} - a_j^{\min}} (n - 1)$$

unde:

a_j^{\min} = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială cu performanța maximă

a_j^{\max} = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială cu performanța minimă

Și în această situație, unitatea teritorial-administrativă cu performanța cea mai ridicată

(a_j^{\max}) va primi rangul 1, iar cea cu performanța minimă (a_j^{\min}) se va clasa pe poziția cu rangul n .

Agregarea rangurilor parțiale (R_j^i) pentru fiecare indicator "j" se face sub forma unor medii ponderate. Ponderea (P_j) acordată fiecărui indicator "j" are în vedere importanța relativă a acestuia pentru scopul prezentului studiu. Suma acestor ponderi (coeficienți de importanță) este mereu egală cu unitatea (100% sau 1).

$$\sum_{j=1}^m p_j = 100\%$$

Calcularea **rangului final real (Indicele Capacității de Polarizare - ICP)** al fiecărei unități administrativ-teritoriale (\bar{R}_i) presupune calculul mediei ponderate a rangurilor parțiale:

$$\bar{R}_i = \frac{\sum_{j=1}^m R_j^i p_j}{100}, i = 1, 2, \dots, n$$

Cei 25 de indicatori care intră în componența Indicelui Capacității de Polarizare sunt grupați în 6 categorii:

A. Indicatori privind accesibilitate (IA – 15%):

A.1. Accesul la rețeaua de transport rutier

B. Indicatori privind poziția în cadrul sistemului teritorial din care face parte (IP – 20%):

B.1. Distanța (km) față de primul oraș/municipiu cu peste 30.000 de locuitori

C. Indicatori privind dezvoltarea economică (IDE – 20%):

C.1. Numărul de agenți economici activi/1000 de locuitori.

C.2. Rata șomajului - Numărul de șomeri/1000 de persoane apte de muncă

C.3. Numărul de locuri de muncă - Numărul de salariați/1000 de locuitori

C.4. Rata navetismului - Numărul de navetiști/1000 de persoane ocupate

C.5. Rata ocupării forței de muncă în activități non-agricole - Numărul de persoane ocupate în activități non-agricole/1000 de persoane ocupate

D. Indicatori privind capitalul uman (ICU – 18%):

D.1. Ponderea forței de muncă calificate - Numărul de persoane active calificate/1000 de persoane active

D.2. Ponderea populației cu studii superioare - Numărul de persoane cu studii superioare/1000 de persoane stabile

D.3. Rata sporului migratoriu al populației - Soldul migrației cu domiciliul/1000 de persoane cu domiciliul

D.4. Rata medie a sporului natural al populației - Soldul mișcării naturale/1000 de persoane cu domiciliul

D.5. Rata de dependență a populației - Numărul de persoane dependente/1000 de persoane cu vârstă de muncă

D.6. Rata migrației temporare – Numărul persoanelor temporar absente/1000 de locuitori

D.7. Rata de înnoire a forței de muncă

D.8. Rata sporului total al populației

D.9. Populația stabilă

E. Indicatori privind serviciile publice (ISP – 15%):

E.1. Ponderea locuințelor racordate la rețeaua de apă potabilă

E.2. Ponderea locuințelor racordate la rețeaua de canalizare

E.3. Rata mortalității infantile

E.4. Numărul de locuitori/medic

E.5. Ponderea populației școlare în total populație

F. Indicatori privind infrastructura fizică (IIF – 12%):

F.1. Numărul de locuințe nou-construite

F.2. Suprafața locuibilă pe cap de locuitor

F.3. Numărul de spitale

F.4. Numărul de licee/școli profesionale

Studiul de caz din prezenta lucrare de cercetare a fost efectuat pe una dintre cele 8 regiuni de dezvoltare NUTS 2 din România, respectiv Regiunea Nord-Vest (Transilvania Nord), care acoperă 14,3% din teritoriul național și 13,1% din populația totală (locul III între cele 8 regiuni).

Regiunea Nord-Vest prezintă tendințe socio-economice și demografice similare cu cele înregistrate de toate cele 8 regiuni de dezvoltare din România:

- scăderea continuă a populației totale în ultimii 20 de ani (cu 7,9%, doar în perioada 2002-2011);
- densitatea redusă a populației (73,3 de locuitori/km³);
- sporul natural negativ și îmbătrânirea populației;
- caracterul multietnic și multiconfesional (circa 25% din populație e formată din diferite etnii – maghiari, germani, romi, slovaci, etc.);
- migrația internă (cu schimbarea de domiciliu și reședință) este pozitivă, ca urmare a polarizării manifestate de cele două municipii importante – Cluj-Napoca și Oradea – asupra celorlalte regiuni de dezvoltare;
- migrația externă este un fenomen tot mai accentuat, care a ajuns să afecteze circa 400.000 de persoane (circa 15% din populația regiunii);
- ponderea populației cu studii superioare este mai mică de 10%, fiind concentrată în centrele urbane, în timp ce aproape jumătate din locuitorii regiunii au doar studii de bază (primare și gimnaziale);
- peste 88% din forța de muncă din regiune este calificată, cea mai mare parte în agricultură și industrie, sectoare dominante ale economiei regionale înainte de 1989;

- vârsta mediană a populației este de 39 de ani și crește lent anual, pe fondul creșterii speranței de viață și a reducerii ponderii populației tinere, astfel încât raportul de dependență a ajuns la 125,8 vârstnici la 100 de tineri;
- rata de înnoire a populației în vârstă de muncă este de 91,7%, ceea ce înseamnă că în următorii 15-20 de ani, numărul resurselor de muncă va scădea;
- rata mortalității infantile a scăzut considerabil în ultimii ani, dar rămâne peste media E.U. - 27;
- la nivelul regiunii, există un medic la fiecare 338 de locuitori, personalul medical fiind concentrat în marile centre universitare (Cluj-Napoca, Oradea), în timp ce în restul localităților există un deficit de personal medical, mai ales pe fondul fenomenului de migrare externă a cadrelor medicale;
- populația școlară reprezintă 21,4% din populația stabilă a regiunii, însă efectivele de elevi sunt în scădere, pe fondul reducerii natalității. Cu toate acestea, în regiune studiază peste 84.000 de studenți, Cluj-Napoca fiind cel de-al doilea centru universitar ca mărime din România, după București;
- numărul de locuințe din regiune a crescut cu 7,2%, în perioada 2002-2011, suprafața locuibilă totală a crescut cu 33,7%, iar cea medie per persoană cu 46,5%, pe fondul construcției de noi locuințe și a extinderii/modernizării celor existente;
- la nivelul regiunii, există în prezent 52 de spitale, după ce în anul 2011 au fost închise 7 unități cu paturi, iar 12 au fost unificate;
- în regiune funcționează, în prezent, 260 de licee și 12 școli postliceale, însă școlile profesionale au fost desființate treptat;
- 63,8%, respectiv 46,1% dintre locuințele din regiune dispun de instalație de alimentare cu apă, respectiv canalizare, procente situate peste media națională;
- PIB/locuitor al regiunii Nord-Vest se situează la 43% din media UE-27, ceea ce poziționează Transilvania de Nord pe locul IV între cele 8 regiuni de dezvoltare ale României. În ceea ce privește structura PIB, această este dominată de servicii (53,8%) și industrie (26,8%), deși ponderea agriculturii depășește încă media națională (8,6%, față de 7,4%);

- rata de ocupare a populației de la nivel regional (64,9%), depășește media națională și a U.E.-27, însă a scăzut cu peste 20% față de 1990. Pe de altă parte, o mare parte a populației regiunii este ocupată în agricultură (31,6% din total), vorbind așadar de o sub-ocupare a populației sau un fenomen de șomaj mascat;

- productivitatea medie a muncii a crescut de 3 ori în ultimul deceniu, dar se situează încă la circa 46% din media U.E. – 27, fiind afectată negativ de randamentul foarte scăzut al sectorului agricol;

- locuitorii regiunii au un spirit antreprenorial ridicat (27,2 firme/1000 de locuitori), peste media națională, numărul de firme crescând inclusiv după 2008, în plină criză economică. Cu toate acestea, creșterea a fost vizibilă numai în cazul întreprinderilor mici și foarte mici, numărul firmelor mari fiind în scădere;

- numărul locurilor de muncă din regiune a scăzut cu circa 40% după 1990, salariați reprezentând doar 24,1% din populația totală a regiunii și fiind concentrați, în proporție de 90%, în mediul urban;

- rata șomajului BIM la nivelul regiunii Nord-Vest este de circa 4%, mult sub media națională și a U.E. – 27, principala cauză reprezentând-o migrația semnificativă a forței de muncă în străinătate;

- rata navetismului la nivelul forței de muncă din regiune este de 18,8%, fiind preferate distanțele scurte (de obicei între comunele din zonele metropolitane/periurbane și centrul urban din proximitate);

- deși este o regiune de graniță cu Ungaria și Ucraina, iar infrastructura de transport rutier a cunoscut o îmbunătățire în ultimii ani, regiunea este izolată de principalele coridoare pan-europene care străbat România. De asemenea, întreruperea lucrărilor la Autostrada Transilvania amplifică problemele de accesibilitate către Europa Centrală și București.

În ultimul secol, regiunea Nord-Vest a trecut prin numeroase reforme administrativ-teritoriale, care sunt relevante pentru dinamica rețelei de așezări și pentru identificarea acelor localități care au avut și încă au un rol cheie la nivelul diferitelor sub-sisteme teritoriale, putând vorbi astfel despre un determinism istoric ("path-dependency").

Astfel, diferitele modele de organizare administrativ-teritorială aplicate la nivelul regiunii ne permit să tragem unele concluzii relevante:

- actualele reședințe de județ s-au dezvoltat de-a lungul timpului în jurul funcțiilor lor administrative, având astfel de atribute încă din secolul al XIX-lea;

- la nivelul regiunii, există alte 3 centre urbane – Dej, Sighetu-Marmației și Turda – care au fost reședințe de județ peste 50 de ani și care încă își păstrează funcția de centre polarizatoare, în contextul în care sunt singurele municipii care încă numără peste 30.000 de locuitori, jucând rolul de centre de echilibru teritorial;

- în perioada interbelică au fost înființate așa-numitele plăși, structuri administrative inferioare județelor, alcătuite dintr-un centru urban sau rural și satele înconjurătoare. O analiză detaliată a acestor reședințe de plasă indică faptul că acestea și-au păstrat, în general, rolul polarizator inclusiv în perioada comunistă și în cea post-decembristă, ca urmare a investițiilor realizate în infrastructură, dar și a funcțiilor simbolice de loc central. Exemple în acest sens pot fi următoarele localități din regiune: Beclean, Ileana, Gherla, Târgu-Lăpuș, Hida, Huedin, Mociu, Aghireșu, Câmpia Turzii, Iara, Prundu Bârgăului, Năsăud, Rodna, Dragomirești, Vișeu de Sus, Ocna Șugatag, Negrești-Oaș, Halmeu, Supuru de Jos, Jibou, Șimleul-Silvaniei, Cehu-Silvaniei, Tășnad, Valea lui Mihai, Aleșd, Beiuș, Ceica, Marghita, Salonta, Săcueni, Tileagd, Tinca, etc.;

- localitățile care nu au avut funcțiuni administrative tradiționale și care au fost dezvoltate în perioada de industrializare forțată din perioada comunistă, când au căpătat un important rol polarizator, se află, în general, într-un declin demografic și socio-economic vizibil. Exemple relevante în acest sens sunt: Dobrești, Popești, Ștei, Crucișor, etc.

Per ansamblu, în ultimii 50 de ani, putem vorbi despre o reducere substanțială a numărului de localități cu funcțiuni politico-administrative (de la 60, în perioada interbelică, la 6, în prezent). Procesul de centralizare decizională a fost unul treptat, prin desființarea plășilor, a raioanelor și a unor județe, conducând la o hipertrofie tot mai accentuată a rețelei de așezări din regiune. Cu toate acestea, funcția simbolică a unor așezări rurale sau orașe mici, precum și determinismul istoric creează premisele proiectării unor sisteme sub-teritoriale funcționale, o dată cu materializarea obiectivelor de descentralizare și regionalizare sau chiar de reformă administrativ-teritorială (prin comasarea unor unități administrativ-teritoriale), aflate în prezent în dezbateri la nivelul administrației centrale.

În ceea ce privește evoluția rețelei de așezări din ultimul secol, putem vorbi de mai multe etape ale procesului de urbanizare, care au condus la triplarea numărului de orașe din regiune,

de la 14 în 1912, la 43 în prezent. Cele mai importante dintre acestea au fost avut loc cu ocazia reformei administrativ-teritoriale din 1968, când 6 comune din regiune au primit statutul de oraș, respectiv în perioada 2000-2005, când alte 8 comune au dobândit statut urban. Cu privire la acest ultim val de urbanizare, putem vorbi mai degrabă de un proces de reurbanizare, în contextul în care populația urbană a regiunii a scăzut cu peste 20% după 1990. Rata de creștere a populației a înregistrat valori maxime în anii 60-70, pe fondul procesului de industrializare rapidă, a înregistrat un recul în anii 80, pe fondul crizei economice și a reducerii natalității, dar și a unor măsuri administrative (blocarea marilor orașe), care a continuat până la începutul anilor 90. După 1990, așa cum indicam și anterior, populația urbană a înregistrat un declin semnificativ, cu cauze multiple:

- migrația masivă a unor grupuri etnice (maghiari, germani) din unele orașe ale regiunii, încă din perioada 1990-1992;
- restructurarea economiilor urbane, concretizată în închiderea unor unități miniere, industriale, ș.a.m.d. și amplificarea șomajului;
- presiunea imobiliară din mediul urban și creșterea costului vieții (utilități, transport, etc.), care a determinat mulți orașeni să se orienteze către mediul rural;
- inversarea fluxurilor migratorii dominante, care a condus la migrarea unor locuitori din mediul urban către sate, fie din zonele metropolitane/periurbane, fie către localitățile de baștină, inclusiv pentru a practica agricultura de subzistență;
- amplificarea fenomenului migrației externe a forței de muncă, mai ales în partea de nord a regiunii;
- reducerea natalității și îmbătrânirea populației;
- etc.

În tot acest context, procesul de reurbanizare din anii 2000 nu a condus la creșterea gradului de urbanizare, care se menține la 51-52%, sub media națională și europeană, ceea ce face ca regiunea să rămână una preponderent rurală, conform metodologiei O.E.C.D.

Mărimea medie a unui oraș din regiune este de circa 30.000 de locuitori, sub media națională, rețeaua de așezări urbane fiind puternic hipertrofiată mai ales în județele Cluj și Bihor, unde reședințele de județ sunt de 5-7 ori mai mari decât oricare alt oraș. Pe de altă parte, populația

urbană tinde să se concentreze în orașele mici și foarte mici, în contextul în care 20 din orașele regiunii (46,5% din total) au sub 10.000 de locuitori (sub pragul minim prevăzut de Planul de Amenajare al Teritoriului Național), în contextul scăderii continue a populației centrelor urbane, dar și a procesului de reurbanizare din anii 2000. Având în vedere că în multe state din Uniunea Europeană (Marea Britanie, Suedia, etc.) localități cu mai puțin de 10.000 de locuitori nu sunt considerate urbane, am optat să includ în aria de selecție a polilor de dezvoltare rurală și aceste orașe foarte mici, care adesea au căpătat statut urban în pofida nerespectării criteriilor legale, ci mai degrabă ca urmare a unui lobby politic intens. Din păcate, în cele mai multe cazuri, dobândirea statutului urban a adus numeroase dezavantaje, dintre care pot fi menționate creșterea nivelului taxelor și impozitelor locale, lipsa accesului la fondurile europene dedicate dezvoltării rurale, creșterea aparatului administrativ, etc. Toate acestea în contextul în care, în perioada de programare 2007-2013, orașele foarte mici nu au putut accesa fonduri pentru dezvoltarea urbană integrată, prin Fondul European pentru Dezvoltare Regională (pragul de populație impus fiind de 10.000 de locuitori).

Un alt aspect demn de consemnat este faptul că, în perioada 2002-2011, cea mai mare scădere a populației s-a înregistrat în orașele mijlocii (50.000-99.999 de locuitori), urmate de cele mici (20.000 – 49.999 de locuitori), multe cu o puternică funcțiune industrială în perioada comunistă, care s-a restructurat masiv în perioada postdecembristă. Pe de altă parte, orașele foarte mari (Cluj-Napoca) și cele foarte mici (sub 10.000 de locuitori) au înregistrat o dinamică negativ mult mai puțin accentuată, cauzele fiind totuși diferite: dezvoltarea sectorului serviciilor, respectiv sporul natural pozitiv și fenomenul de suburbanizare, în cazul micilor centre urbane.

În ceea ce privește rețeaua de așezări rurale, și aceasta a cunoscut modificări substanțiale în ultimii 100 de ani. Astfel, numărul comunelor s-a redus de la 1713, în 1930, la 384 în 1989, după care a crescut la 403 în prezent, ca urmare a diferitelor reforme teritoriale administrative. Dacă în 1930, comunele aveau în medie 1-2 sate și erau organizate în plăși, formate din 15-60 de comune, astăzi numărul mediu de sate/comună a ajuns la 4,5, populația medie la 3.000 (față de 1000-1500), iar structurile administrative sub-teritoriale au fost desființate încă din anii 60. Cu toate acestea, mărimea medie a unui sat s-a redus, în acest interval, de la 986 la 669 de locuitori (-28%), pe fondul migrației rural-urban, ceea ce a făcut multe foste comune neviabile ca structuri administrativ-teritoriale de sine stătătoare. Menționez aici și faptul că în cazul a circa 7% din comunele din regiune, populația a scăzut cu peste 50% doar în ultimii 35 de ani, ceea ce pune la îndoială existența lor pe termen mediu. O analiză teritorială mai

aprofundată ne arată că aceste comune, multe dintre ele chiar învecinate, au ca și caracteristică comună relativa izolare față de orice centru urban important, factor care se pare că a avut influență decisivă asupra evoluției lor numerice. Concentrarea în proporție de circa 60% a comunelor cele mai afectate de depopulare în județul Cluj ne indică și hipertrofia rețelei de așezări a acestui județ, care este dominat absolut de prezența celui de-al doilea mare centru urban al țării – Municipiul Cluj-Napoca.

De asemenea, la nivelul regiunii există și un procent similar (7% din total) de comune care au înregistrat creșteri ale populației, acestea fiind fie amplasate în jurul centrelor urbane importante și influențate de adâncirea procesului de sub-urbanizare, fie beneficiare ale unui spor natural pozitiv (majoritatea cu o bună reprezentare a grupurilor etnice care au, în mod tradițional, o rată de fertilitate mai ridicată – romi, ucraineni, etc.).

De asemenea, se remarcă faptul că peste 40% din populația rurală regiunii trăiește, în prezent, în comune cu o populație mai mică de 3.000 de locuitori, ceea ce nu reprezintă o masă critică pentru anumite servicii publice sau private. Spre comparație, acest procent era de doar 18% în anul 1977.

În ceea ce privește centrele și ariile de polarizare din regiune, în prezent putem vorbi de existența a doar 9 centre urbane cu peste 30.000 de locuitori, prag considerat, în general, minim pentru a putea discuta despre centru polarizator de importanță regională sau județeană. Aceste orașe joacă rolul principal în procesul de interacțiune spațială de la nivelul Regiunii Nord-Vest, fiind de fapt beneficiarele fluxurilor dominante, fie ele de resurse umane, materiale, informaționale, sau de orice altă natură.

Prin aplicarea unui model probabilistico-matematic de interacțiune spațială, putem concluce că la nivelul regiunii există următoarele centre polarizatoare:

- un oraș cu servicii complexe de importanță regională (Cluj-Napoca);
- un oraș cu servicii complexe de importanță sub-regională (Oradea);
- două orașe cu servicii mixte, de importanță sub-regională (Baia-Mare și Satu-Mare);
- patru orașe cu servicii mixte de importanță județeană (Bistrița, Zalău, Turda și Sighetu-Marmației).

Analiza ariilor de polarizare de la nivel regional a indicat existența unei relații directe între intensitatea polarizării urbane și densitatea populației. Zonele intens polarizate, situate de-a lungul sinapselor teritoriale importante (coridoare de dezvoltare, purtătoare de fluxuri intense) sau cele aflate în imediata proximitate a acestor așezări urbane, sunt intens populate, înregistrând scăderi mai puțin accentuate ale populației sau chiar creșteri. În general, aceste zone sunt caracterizate de un navetism intens, dar înregistrează o balanță migratorie echilibrată. Pe de altă parte, zonele aflate la distanțe mari de centrele urbane, sunt mai puțin populate, înregistrează scăderi masive ale populației, pe fondul migrației definitive a populației, în condițiile în care practicarea navetismului este îngreunată de distanță. Revitalizarea acestor zone este posibilă doar prin investiții în poli de dezvoltare rurală pe care i-am identificat în această lucrare și care pot acționa ca centre de echilibru local. Prin urmare, unul dintre criteriile pe care le-am considerat în selecția acestor poli rurali este distanța față de cel mai apropiat centru urban important (peste 30.000 de locuitori). În cazul Regiunii Nord-Vest, zonele private de existența unor centre polarizatoare urbane și în profund declin socio-demografic sunt: sudul și estul Județului Bistrița-Năsăud; partea de sud a Județului Satu-Mare; zona montană a Județului Cluj, partea de nord și de est a acestuia; partea de sud a Județului Bihor; partea de sud, sud-est a Județului Sălaj, etc.

Pe de altă parte, cu excepția Unităților Teritoriale de Planificare propuse în Planul de Dezvoltare al Regiunii Nord-Vest 2007-2013, nu am identificat existența unor studii de fundamentare cu privire la poli de dezvoltare sau centrele de polarizare din mediul rural.

În ceea ce privește zonele cele mai afectate de restructurarea economiilor locale de după 1990, acestea au fost, în general, fostele zone miniere, precum și cele în care au existat industrii grele, de prelucrare a acestor resurse naturale (materiale de construcții, industrie chimică, industria sticlei, metalurgică, etc.). Mai mult decât atât, aceste zone miniere sunt amplasate în zonele montane, greu accesibile, fiind puțin atractive pentru investitori, având, mai degrabă, potențial turistic. Exemplele cele mai relevante în acest sens sunt: Ștei-Nucet; Borod-Șuncuiuș-Dobrești-Vadu Crișului, Popești-Derna-Aleșd (în Județul Bihor); Ip, Hida-Surduc-Jibou-Bălan, Șarmășag-Chieșd-Bobota (Județul Sălaj); Baia-Mare, Borșa-Vișeu (Județul Maramureș) și Rodna (Județul Bistrița-Năsăud). De altfel, aceste areale au avut statut de zonă defavorizată, începând cu anul 1998, ceea ce a permis acordarea de facilități investitorilor care și-au dezvoltat afaceri în aceste zone, program care a avut un succes relativ. În ceea ce privește zonele monoindustriale din Regiunea Nord-Vest, acestea au dispărut o dată cu

exploatările miniere și diversificarea activității economice, existând doar acolo unde au apărut investiții străine sau autohtone în localități mici, fără o economie diversificată și fără tradiție industrială, ca de exemplu: Fărcașa (componente electrice), Bobota, Foieni și Săcădat (mobilă), Păulești și Valea Vinului (componente electronice), Valea lui Mihai (încălțăminte), Rieni și Vetiş (produse alimentare), etc – toate cu peste 50% din locurile de muncă din industrie asigurate de un singur agent economic.

La nivelul regiunii putem discuta, de asemenea, despre o specializare funcțională a satelor (CUGUAT-Tigris), care prezintă următoarele tipologii:

- a) spațiile rurale dens populate, cu agricultură bazată pe microexploatații individuale;
- b) spațiile rurale cu habitat concentrat și cu tendință de specializare agricolă;
- c) spații rurale relativ bine dotate edilitar și cu economie rurală diversificată;
- d) spații rurale amplasate în arii geografice dificile, îmbătrânite și cu o economie agricolă precară;
- e) spațiile rurale cu economie agricolă de subzistență, îmbătrânite;
- f) spații rurale puțin populate, cu economie agricolă asociativă și comercială;
- g) spații rurale de câmpie, puțin populate și echipate, cu o economie asociativă.

Conform studiului Harta Sărăciei în România, nivelul sărăciei din Regiunea Nord-Vest este cel mai scăzut din țară, însă există diferențe majore între mediul urban și rural. Astfel, la nivelul regiunii, există un număr de 25 de comune cu o rată a sărăciei de peste 40% și care sunt considerate deprivat. Cele mai multe dintre acestea sunt localizate în zone greu accesibile, îndepărtate de marile centre urbane.

De asemenea, la nivelul regiunii Nord-Vest, conform unui studiu realizat de Institutul European din România, circa 80% din suprafața rurală a acesteia este acoperită de zone rurale defavorizate - zone montane, zone defavorizate cu handicap semnificativ și zonele afectate de handicapuri specifice. Aceste zone prezintă o serie de caracteristici specifice, care conduc la scăderea productivității agricole și chiar la manifestarea unor hazarde naturale.

Activitatea economică din Regiunea Nord-Vest este concentrată, în proporție de $\frac{3}{4}$, în 30 de localități urbane și rurale. De remarcat este poziția dominantă a celor 6 reședințe de județ, care concentrează, împreună, 58,5% din locurile de muncă și 64,3% din agenții economici din Regiunea Nord-Vest. Dintre acestea, se remarcă Municipiul Cluj-Napoca, unde își au sediul aproape o treime din companiile din regiune și unde lucrează o cincime din forța de muncă. De asemenea, putem discuta de o concentrare excesivă a activității economice din regiune în mediul urban, în condițiile în care, din cei 30 de poli economici identificați, doar 4 au statut de așezare rurală (Florești, Sânmartin, Borș și Fărcașa), însă și acestea sunt, de fapt, localități aflate în imediata proximitate a unui centru urban major, ceea ce le-a permis să beneficieze de beneficiile economice ale relocării unor companii din centrele orașelor, ale investițiilor în noi facilități de producție sau din sfera serviciilor

În termeni de specializare funcțională, au fost identificate, la nivelul regiunii Nord-Vest, centre de specializare cu profil preponderant de servicii (Cluj-Napoca, Oradea, Sânmartin, Dej, Florești, etc.), cu profil preponderant industrial (Marghita, Valea lui Mihai, Ștei, Câmpia Turzii, Gherla, Fărcașa, etc.) și cu profil mixt, industrial și de servicii, unde regăsim majoritatea celorlalte centre urbane. De asemenea, am observat și existența unei tendințe de specializare funcțională sectorială, în jurul unei anumite ramuri industriale (de ex. Pielărie și încălțăminte – Valea lui Mihai, Marghita, Aleșd; industria alimentară și a băuturilor - Ștei; industria echipamentelor electrice – Bistrița, Fărcașa; industria echipamentelor electronice – Borș; industria mobilei – Salonta, Gherla, Sighetu-Marmației, Târgu-Lăpuș; industria maselor plastic – Năsăud; industria materialelor de construcții – Turda; industria metalurgică – Beclean, Câmpia Turzii, Zalău; industria de automobile – Satu-Mare, Dej, Carei; etc.). În aceste localități există, așadar potențial pentru înființarea unor clustere industriale, dar și riscurile asociate tendinței spre un profil monoindustrial, vulnerabil la dinamica anumitor piețe.

După cum se poate observa, majoritatea centrelor de concentrare economică din Regiunea Nord-Vest sunt specializate în industrii cu valoare adăugată redusă, ceea ce explică nivelul scăzut de salarizare din Regiune. Aceste industrii fie valorifică forța de muncă ieftină, fie resursele naturale locale, majoritatea produselor realizate fiind destinate piețelor externe.

În ceea ce privește structurile asociative ale unităților administrativ-teritoriale din regiunea Nord-Vest, acestea sunt încă în număr redus și au apărut mai degrabă pentru a fructifica unele oportunități de finanțare din fonduri europene, existența lor fiind condiționată de

implementarea acestor proiecte, fără a avea capacitate administrativă sau de planificare proprie. În acest context, în cazul zonelor metropolitane, poli de creștere (Cluj-Napoca, în cazul regiunii de referință) au fost chiar constrânși să își înființeze zone metropolitane, pentru a putea atrage finanțări necesare implementării Planurilor Integrate de Dezvoltare Urbană. Pe cale de consecință, putem vorbi astăzi de existența a 4 asociații de dezvoltare intercomunitară aferente zonelor metropolitane Oradea, Cluj-Napoca, Baia-Mare și Satu-Mare.

În mediul rural, structurile asociative au luat forma Grupurilor de Acțiune Locală de tip LEADER, sprijinite financiar din Programul Național de Dezvoltare Rurală pentru realizarea de strategii comune de dezvoltare și pregătirea de proiecte de dezvoltare, Asociații de Dezvoltare Intercomunitară, tot în vederea accesării unor granturi pentru proiecte integrate de dezvoltare a infrastructurii rurale și asociații micro-regionale, cu o experiență mai îndelungată. Ca și în cazul structurilor asociative din mediul urban, aceste asociații nu dispun, în general, de resurse financiare sau umane proprii, iar existența lor este, de cele mai multe ori, egală cu a proiectului sau a proiectelor pentru care a fost creată. În și mai puține cazuri acestor asociații le-au fost delegate atribuții ale administrațiilor publice locale asociate, precum cele de salubritate, furnizare de servicii publice, etc.

Revenind la scopul tezei, acela de a selecta acele unități administrativ-teritoriale care au potențialul de a acționa ca poli de dezvoltare rurală (centre polarizatoare la nivel sub-regional, integrate și coerente cu rețeaua de poli urbani sprijiniți prin Fondul European de Dezvoltare Regională, începând cu ciclul de programare 2007-2013), după calcularea celor 25 de ranguri reale parțiale și a rangului real final, precum și a analizei primelor 50 de unități administrativ-teritoriale, în funcție de capacitatea lor de polarizare, putem trage următoarele concluzii:

- dezvoltarea tinde să se concentreze în jurul centrelor urbane importante și de-a lungul principalelor coridoare rutiere și feroviare, care sunt adevărate "culoare de dezvoltare";
- județele cu un grad ridicat de urbanizare și cu poli urbani metropolitani, în speța Cluj, nu au centre rurale polarizatoare bine definite, întregul spațiu rural fiind puternic polarizat de reședința de județ;
- multe dintre reședințele de plasă din perioada interbelică continuă să joace un rol important în rețeaua de așezări din regiune (de ex. Tileagd, Prundu-Bârgăului, Huedin, Năsăud, Ileanda, Valea lui Mihai, Tășnad, Supur, Negrești-Oaș, etc.), în pofida pierderii atributelor politico-administrative în perioada comunistă;

- zonele rurale aflate într-un profund declin demografic, social și economic, cronicizat în ultimii 50 de ani (de ex. Câmpia Transilvaniei, Dealurile Clujului și Dejului, Depresiunea Almașului, Dealurile Sălajului, Culmea Codrului, Munții Apuseni) nu dispun de centre rurale polarizatoare bine conturate.

De asemenea, unitățile administrativ-teritoriale cu cea mai mare capacitate de polarizare (conform rangului final real calculat) pot fi împărțite în 3 categorii:

- orașe foarte mici (sub 10.000 de locuitori) - apărute în diferite etape ale urbanizării (în perioada interbelică, cea comunistă sau chiar după anul 2000), unele cu un aspect preponderent rural și confruntate cu un declin demografic și economic semnificativ după 1989, continuă să acționeze ca centre de polarizare la nivel microregional, în primul rând ca urmare a funcțiilor lor relativ complexe în comparație cu zonele rurale polarizate (economice, de servicii educaționale, de sănătate și asistență socială, de transport, etc.);

- localitățile din zonele metropolitane și periurbane ale centrelor urbane din regiune - cu statut urban și rural, acestea s-au dezvoltat în ultimii ani, pe fondul fenomenului de sub-urbanizare tot mai accentuat, care a condus mai ales la afirmarea funcțiilor rezidențiale și chiar economice. Cu toate acestea, aceste așezări nu funcționează ca centre polarizatoare propriu-zise, ci preiau doar o parte din funcțiile orașelor din imediata proximitate;

- polii rurali de sine stătători - comune care joacă un rol polarizator tradițional, relativ independente de centrele urbane, de care se află la o distanță mare. Unele dintre acestea au îndeplinit chiar și funcțiuni politico-administrative în perioada interbelică (reședințe de plasă). Deși rolul jucat de acestea în teritoriu a fost diminuat în perioada comunistă, pe fondul politicii de urbanizare forțate, aceste localități rurale și-au menținut sau chiar și-au dezvoltat rolul la nivel microregional.

La aceștia se adaugă, evident, un număr redus de cazuri particulare, a căror capacitate de polarizare nu este rezultatul unor resurse endogene.

Prin urmare, am optat pentru selectarea acelor poli rurali de sine stătători, atât cu statut urban, cât și rural, excluzând din baza de selecție acele unități administrativ-teritoriale care fac parte din zonele metropolitane și periurbane, care sunt practic incluse în aria de polarizare a așezării de rang superior din proximitate. În vederea asigurării unei dezvoltări echilibrate a spațiului rural din regiune, am propus selectarea unui pol de creștere rural la fiecare 40.000 de locuitori

din mediul rural, considerată o zonă medie de polarizare optimă pentru sfera de servicii pe care un astfel de centru polarizator le-ar putea oferi (de ex. spital, liceu, administrație financiară, etc.), rezultând astfel un număr total de 33 de poli rurali la nivelul regiunii Nord-Vest.

În final, trebuie menționat faptul că rețeaua de așezări este una dinamică, după cum arătat și în această lucrare, prin urmare ierarhia unităților administrativ-teritoriale prezentată este o fotografie la momentul realizării analizei (perioada 2011-2012) și poate suferi unele modificări importante, într-un orizont de timp relevant (de exemplu 10 ani). Prin urmare, se impune ca această analiză să se realizeze periodic, cu respectarea aceleași metodologii, pentru a permite comparabilitatea rezultatelor în timp și surprinderea corectă a dinamicii rețelei de așezări din regiune.

IV. Recomandări și propuneri pentru extinderea cercetării în viitor

În ceea ce privește recomandările cu privire la afirmarea și susținerea poliilor de dezvoltare rurală selectați, precum și continuarea demersurilor de cercetare în domeniu, acestea vizează:

1. Concentrarea investițiilor public (din fonduri de la bugetele de stat și din fonduri europene) din domeniul infrastructurii în polii de dezvoltare rurală selectați, în vederea raționalizării și eficientizării cheltuielilor publice, dar și a maximizării impactului acestora, în contextul constrângerilor bugetare tot mai mari. Prin investiții în infrastructură înțelegem aici cheltuieli de tipul celor cu:

- infrastructura educațională (construcție/extindere/reabilitare/modernizare/dotare a instituțiilor de învățământ preuniversitar; construcția de campusuri școlare; de infrastructură pentru sportul școlar; etc.);
- infrastructură sanitară (construcție/extindere/reabilitare/modernizare/dotare a unităților sanitare cu paturi – spitale, centre medico-sociale, centre de sănătate; a unităților de ambulatoriu; a centrelor de permanență medicală, a laboratoarelor de analize, a stațiilor de salvare, etc.);
- infrastructură culturală și sportivă (construcție/extindere/reabilitare/modernizare/dotare a caselor de cultură, căminelor culturale, centrelor culturale, bibliotecilor, muzeelor și expozițiilor, a stadioanelor și bazelor sportive multifuncționale, a bazinelor de înot, etc.);
- infrastructură socială (construcție/extindere/reabilitare/modernizare/dotare a centrelor rezidențiale și de zi pentru persoane vârstnice, copii sau persoane cu dizabilități, precum și pentru grupuri vulnerabile și expuse excluziunii sociale).

Aceste tipuri de infrastructuri sunt folosite, în general, pentru servicii publice și sunt eficiente doar în contextul în care există o masă critică de cetățeni pe care să-i deservească. Lipsa unei abordări strategice în dezvoltării rurale în perioada post-decembristă a făcut ca investițiile publice de acest tip să fie ori inutile (reabilitarea unor școli care s-au închis ulterior din cauza numărului mic de elevi), ori ineficiente (baze sportive multifuncționale în comune cu o populație foarte îmbătrânită) sau chiar redundante (înființarea de centre de permanență medicală în comune învecinate). Prin concentrarea acestor investiții într-un pol rural, care să

deservească o zonă rurală de 30.000 – 40.000 de locuitori, se creează premisele unor investiții coerente, corelate și eficiente, cu impact la scara întregii microregiuni.

2. Corelarea reformei teritorial-administrative cu configurația rețelei de poli de dezvoltare rurală de la nivel regional. Actuala dinamică demografică, caracterizată prin scăderea continuă a populației medii a comunelor, precum și presiunea asupra reducerii cheltuielilor cu funcționarea statului, în general, și a aparatului administrativ, în particular, va conduce la necesitatea unei reforme administrativ-teritoriale. Această reformă va se baza, probabil, pe procesul de regionalizare, concretizat în înființarea de regiuni cu personalitate juridică, structuri de conducere și resurse financiare proprii, precum și pe cel de descentralizare, care va consta în transferul treptat de atribuții de la nivel central la nivel local. Reforma administrativ-teritorială va opta, cel mai probabil (având în vedere și experiența din alte state) pentru comasarea mai multor comune, până la atingerea unui prag minim de populație (de exemplu, 3-5.000 de locuitori). În acest context, este important ca noua organizare teritorial administrativă să țină cont de configurația polilor de dezvoltare rurali și de configurația sinapselor teritoriale, pentru a se evita, de exemplu, comasarea unor comune cu specific sau interes divergente, polarizate de doi poli diferiți. De asemenea, criteriile folosite pentru selectarea polilor de dezvoltare rurali pot fi folosite și la o scală mai mică, pentru selectarea obiectivă a centrului de comună rezultat prin contopirea a două sau mai multe unități administrativ-teritoriale existente.

3. Stimularea înființării de structuri de sprijinire a afacerilor de interes micro-regional, la nivelul polilor de dezvoltare rurală. Scopul acestor structuri ar fi creșterea ocupării, stabilizarea forței de muncă locale și integrarea furnizorilor de-a lungul lanțului de producție. În mod evident, este recomandabilă înființarea de astfel de structuri de afaceri în domeniile de specializare ale economiilor locale, ținând cont de resursele disponibile în zonă și de sfera de calificare a forței de muncă din zonă.

Structurile de sprijinire a afacerilor avute în vedere sunt:

- parcuri agro-industriale – care să pună la dispoziția potențialilor investitori terenuri sau construcții (cu toate utilitățile necesare) pentru procesarea resurselor locale (de ex. fabrici de prelucrare a cerealelor, a plantelor tehnice, a legumelor, a laptelui, a cărnii, a lemnului, etc.). Complementar, investitorii găzduiți în aceste parcuri ar putea beneficia de diferite facilități fiscale pentru realizarea de locuri de muncă și de investiții, în conformitate cu legislația în

vigoare, de la nivel național și european, precum și de servicii de afaceri complete. De asemenea, se va avea în vedere adaptarea ofertei educaționale și de formare profesională a liceelor și școlilor profesionale din polii de dezvoltare rurală la profilul acestor parcuri, încă din faza de planificare a lor;

- centre de logistică și marketing a produselor agricole – sunt facilități complexe, de tip integrat, care cuprind funcțiuni de colectare a produselor agricole, depozitare, procesare primară (de ex. sortare, ambalare, etichetare), distribuție și chiar comercializare. Astfel de centre sunt adecvate pentru toate tipurile de produse agroalimentare, inclusiv pentru fructe de pădure, ciuperci, etc. Complementar acestor centre logistice, este recomandată stimularea înființării de grupuri de producători la nivelul zonei polarizate, care să fie inclusiv atrași în acționariatul sau managementul structurilor de acest tip;

- piețe agroalimentare (en-detail și de gross) – cu rolul de a elimina poziția dominantă sau autoritară a unor intermediari (marile lanțuri de distribuție și retail), au rolul de a asigura desfacerea produselor agroalimentare din zona polarizată, în condiții avantajoase atât pentru client, cât și pentru producător. În plus, astfel de unități ar avea facilități de desfacere inclusiv pentru clienții locali (pentru produse alimentare și non-alimentare), precum și o serie de unități de servicii pentru populație, care în prezent se regăsesc doar în mediul urban (de ex. reparații de diferite articole, servicii bancare, etc.), reducând astfel costurile și durata de deplasare ale localnicilor pentru a le procura.

- incubatoare de afaceri – sunt structuri de sprijinire a afacerilor destinate susținerii micilor întreprinzători de la nivelul zonei polarizate, din diferite domenii (producție, servicii). Acestea oferă servicii de găzduire temporară (1-3 ani) a companiilor nou-înființate (start-up-uri), la un nivel al chiriilor mult sub cel practic de piață, precum și în oferirea de asistență și consultanță pentru demararea și dezvoltarea afacerii. Firmele găzduite ar beneficia, pe lângă aceste servicii de bază, și de facilități fiscale și fonduri nerambursabile pentru realizarea de investiții și crearea de locuri de muncă, cu accent pe stimularea inițiativelor venite din rândul tinerilor cu studii superioare. În prealabil, se recomandă realizarea unor studii de fezabilitate solide pentru înființarea de incubatoare, în condițiile în care rata antreprenoriatului din mediul rural este încă foarte scăzută, iar cererea pentru astfel de servicii ar putea să fie prea scăzută pentru a asigura rentabilitatea investiției.

4. Sprijinirea înființării de structuri asociative în jurul poliilor de dezvoltare rurală selectați – o dată înființate, aceste structuri, cu 5-15 membri asociați fiecare (în funcție de mărimea arealului polarizat) ar conduce la formarea unor microregiuni funcționale, după modelul plășilor din perioada interbelică, sau chiar a raioanelor, de la începutul comunismului. Aceste asociații ar urma să reprezinte ultima verigă a procesului de descentralizare și ar urma să dispună de structuri de conducere funcționale și reprezentative, alese de către asociați, precum și de aparate executive proprii (formate din diferite tipuri de specialiști), resursele lor financiare urmând să fie asigurate din cotizații, finanțări nerambursabile sau chiar sprijin de la bugetul de stat și regional. În ceea ce privește atribuțiile acestor structuri asociative, este de preferat ca acestea să fie cât mai largi și să fie rezultatul transferului de atribuții de la nivelul unităților administrativ-teritoriale existente. De exemplu, sfera de atribuții ar putea cuprinde: planificarea strategică; urbanismul și amenajarea teritoriului; managementul deșeurilor; furnizarea serviciilor publice (iluminat, canalizare, apă, gaze); managementul proiectelor; transportul în comun; etc.

5. Investiții în creșterea accesibilității și mobilității la nivel regional – ar presupune prioritizarea investițiilor în infrastructura de transport (mai ales rutieră) de la nivelul regiunii, astfel încât să acorde o atenție deosebită acelor rute care asigură legătură între poli de creștere urbane, poli de dezvoltare urbană, centrele urbane și poli de dezvoltare rurală. În acest fel, fluxul de persoane, mărfuri, servicii și informații ar fi facilitate de-a lungul sinapselor teritoriale celor mai rapide și mai relevante, asigurând o dezvoltare echilibrată a teritoriului. Aceste drumuri ar urma să devină drumuri de importanță regională, în subordinea autorităților de la nivel regional (în ipoteza finalizării procesului de regionalizare) sau a celor județene, în timp ce responsabilitatea dezvoltării infrastructurii locale de transport (a legăturilor dintre poli de dezvoltare rurală și localitățile rurale polarizate) ar urma să cadă în responsabilitatea asociațiilor de dezvoltare intercomunitară înființate la nivel microregional.

6. Adaptarea ofertei educaționale și de formare profesională continuă la profilul economic micro-regional – cu trei dimensiuni:

- din punct de vedere al infrastructurii – ar presupune construcția sau amenajarea (pe baza infrastructurii existente și eventual nefolosite în prezent) a unor campusuri preuniversitare micro-regionale, în poli de dezvoltare rurală selectați, care să ofere servicii educaționale (liceu, școală profesională), respectiv de formare profesională continuă (cursuri de calificare, specializare, evaluări de competențe) pentru adulți. Acestea ar urma să ofere, de asemenea,

servicii de cazare, masă, consiliere și orientare privind cariera și să dispună de ateliere, laboratoare de profil, precum și de infrastructură sportivă modernă (terenuri sportive, bazine de înot, etc.);

- din punct de vedere al curriculei – acordarea unei mai mari flexibilități/independențe fiecărei școli în parte pentru a adapta curricula din sfera liceală/profesională la specificul economiei locale. De asemenea, organizarea anuală a unor stagii de practică în întreprinderile din zonă, sub îndrumarea unor tutori calificați în acest sens;

- formarea profesională continuă a cadrelor didactice din liceele/școlile profesionale din polii de dezvoltare rurală, inclusiv autorizarea lor ca formatori pentru furnizarea de servicii de formare profesională continuă pentru adulți.

7. Includerea în Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014-2020 a unei operațiuni dedicate dezvoltării rurale integrate (după modelul Planurilor Integrate de Dezvoltare Urbană), care să fie adresată exclusiv poliilor de dezvoltare rurală. Aceasta ar implica obligativitatea ca fiecare pol de dezvoltare rurală, care dorește să fie beneficiar al unei finanțări de acest tip (ce poate merge până la 3-5 milioane de Euro/pol) să întocmească un plan integrat de dezvoltare rurală (similar cu Planurile Integrate de Dezvoltare Urbană sau cu strategiile Grupurilor de Acțiune Locală), care să stabilească proiectele prioritare ale localității și ale ariei polarizate (micro-regiunii), în domeniul infrastructurii rurale (inclusiv de transport), celei economice, respectiv sociale.

Această propunere vine în condițiile în care, în actuala perioadă de programare, nu s-a făcut o selecție strategică a proiectelor integrate destinate dezvoltării rurale, ceea ce a condus la o distribuție neechilibrată teritorial a acestora (fie mai multe comune învecinate care au beneficiat toate de astfel de finanțări, fie zone de peste 1.000 km² fără nicio astfel de investiție public). În plus, multe dintre localitățile rurale au deja pregătite astfel de proiecte integrate, pentru care așteaptă o sursă de finanțare adecvată.

8. Elaborarea unor Planuri de Amenajare a Teritoriului Intercomunal (P.A.T.I.C.) – care să cuprindă întreg teritoriul zonei polarizate (microregionale) și care să fie elaborate în corelare cu Planurile Integrate de Dezvoltare Rurală, propuse la punctul 7. Rolul acestor documentații de amenajare a teritoriului sunt de delimitare clară a zonei de polarizare, de distribuire a

funcțiilor în teritoriu, pentru a asigura o dezvoltare coerentă (pe modelul centru-hinterland) și este un pas necesar în stabilirea necesarului de investiții publice în infrastructură și servicii.

9. Reactualizarea Planurilor Urbanistice Generale ale polilor de dezvoltare rurală – pentru a asigura integrarea funcțiilor specifice unui loc central în filosofia de dezvoltare urbanistică a localității. Astfel, aceste documentații de urbanism ar trebui să prevadă și să reglementeze amplasarea unor unități economice (de tip parc industrial, piață de gross, etc.), educaționale (campus preuniversitar), extinderea diferitelor rețele de utilități, reconfigurarea infrastructurii de transport, în strânsă corelare cu Planul de Amenajarea a Teritoriului Intercomunal și cu Planul Integrat de Dezvoltare Rurală.

10. Realizarea de acțiuni integrate de marketing territorial, la nivelul micro-regiunilor – care să cuprindă dezvoltarea și susținerea unui brand microregional (de ex. Valea Bârgaielor, Țara Oașului, Câmpia Transilvaniei, etc.), realizarea unei strategii de promovare coerente (un calendar de evenimente consolidat, realizarea de materiale promoționale, campanii media, etc.), înființarea unor centre microregionale de informare turistică, conceperea unor trasee turistice ale zonei, etc. În actual perioadă de programare, au fost finanțate din fonduri publice numeroase unități de cazare (pensiuni agroturistice), centre de informare turistică, infrastructură turistică (inclusiv reabilitări de obiective de patrimoniu), proiecte de promovare, etc. în mai multe localități rurale din regiune, însă acestea nu sunt corelate și au șanse reduse de succes pe termen mediu și lung. Prin urmare, o abordare integrată se impune inclusiv în domeniul promovării și turismului.

În ceea ce privește sursele de finanțare necesare pentru punerea în practică a celor 10 recomandări legate de susținerea polilor de dezvoltare rurală din România, acestea sunt complexe și cuprind:

- fonduri alocate de la bugetele locale ale unităților administrativ-teritoriale – acestea cuprind cheltuielile pentru înființarea și funcționarea structurilor asociative, inclusive co-finanțarea aferentă proiectelor cu finanțare nerambursabilă;

- fonduri alocate de la bugetele județene și/sau regionale – pentru dezvoltarea infrastructurii de transport de importanță regională, elaborarea de documentații de urbanism și amenajarea teritoriului;

- fonduri alocate de la bugetul de stat – pentru realizarea de investiții în diferitele tipuri de infrastructuri (de ex. Campusuri școlare, centre de permanență medicală, stații de salvare, etc.), co-finanțare pentru proiectele cu finanțare nerambursabilă;

- finanțări nerambursabile din Programul Național de Dezvoltare Rurală – pentru dezvoltarea infrastructurii rurale (inclusiv proiecte integrate), dezvoltarea infrastructurii turistice, promovare turistică, elaborarea de strategii și planuri de dezvoltare, structuri de sprijinire a afacerilor, etc.;

- finanțări nerambursabile din Fondul Social European – prin Programul Operațional ”Dezvoltarea Resurselor Umane” – pentru realizarea de investiții în educație și formare profesională continuă;

La acestea, se pot adăuga surse complementare de finanțare, precum fonduri private (de exemplu, pentru realizarea de structuri de sprijinire a afacerilor), parteneriate public-privat, etc.

O altă mențiune care trebuie făcută aici este că modelul de dezvoltare rurală pe bază de poli de creștere, pe care l-am propus în această lucrare, nu exclude realizarea de noi investiții sau continuarea celor începute în alte comune din zona polarizată, ci propune o abordare ierarhică, în care fiecare localitate rurală are un set minim de funcțiuni și servicii publice (grădiniță, școală generală, cabinet de medic de familie, primărie, post de poliție, etc.), absolut necesare oricărei așezări, și transferul celorlalte (pentru care nu există o masă critică de persoane deservite sau suficiente resurse de investiții) la nivelul unui centru polarizator, ușor accesibil, unde aceste funcțiuni sunt sustenabile.

În opinia mea, această lucrare de cercetare deschide noi teme de cercetare cu privire la sfera aplicațiilor conceptului și teoriilor de poli de creștere în domeniul dezvoltării regionale și rurale, care vor fi aprofundate inclusiv în cercetările mele ulterioare, și oferă un set de argumente științifice și empirice dezbaterii curente cu privire la procesele de descentralizare, regionalizare și reformă administrativă, răspunzând totodată preocupărilor de la nivelul Uniunii Europene pentru eficientizarea actului de guvernare publică și maximizarea impactului cheltuirii banului public. De asemenea, o serie de concluzii și recomandări pot fi relevante și pentru procesul de planificare strategică (inclusiv de configurare a programelor operaționale), de la nivel național, regional și local.

V. BIBLIOGRAFIE

A. Cărți și articole publicate:

ALLEN, K. and MACLENNAN, M. C., (1970), *Regional Problems and Policies in Italy and France*. London: Allen and Unwin

ALLEN, K., (1987), *Growth centres and growth centre policy*, in Warne, E.J.D. (ed.), *Regional*

AMIN S., (1973), *Le developpement inegal; essai sur les formations sociales du capitalisme peripherique*, Paris: Les Editions de minuit;

ANTONESCU, D. (2003), *Dezvoltarea regională în România, Concept, mecanisme, instituții*, Editura Oscar Print, București.

BAILLY, A.S., GUESNIER, B., PAELNICK, J.H.P. et. SALLEZ, A. (1988). *Comprendre et maitriser l'espace ou la science regionale et l'amenagement du territoire*, Ed. II, GIP RECLUS, Montpellier.

BARBER, W. J. (1967), *Urbanization and economic growth: The cases of two white settler territories*, Pages 91—125 in Miner, Horace (editor) *The city in modern Africa* New York, Washington, London: Praeger.

BARRO, R.J., SALA-I-MARTIN, X. (1999), *Economic growth*. Cambridge, MA: MIT Press.

BECKMANN M., MCPHERSON J.C., (1970), *City Size Distribution in a Central Place Hierarchy: An Alternative Approach*, *Journal of Regional Science* 10, 25-33;

BENEDEK, J. (2004), *Amenajarea teritoriului și dezvoltarea regională*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

BORTS, G., STEIN J. (1964), Economic growth in a free market. New York: Columbia University Press.

BOS H.C., (1965), Spatial Dispersion of economic Activity, Rotterdam University Press;

BOUDEVILLE, J.R. (1966), Problems of Regional Economic Planning, Edinburgh University Press, 1966. 285

BOUDEVILLE J.R., (1972), Amenagement des territoires et polarisation, Genin, Paris;

BOUVET, F. (2006), European Union Regional Policy: Allocation Determinants and Effects on Regional Economic Growth. Department of Economics, University of California. [Online]. Available: http://www.econ.ucdavis.edu/graduate/fbouvet/job_market.pdf

BREATHNACH, P. (1982) "The Demise of Growth-Centre Policy: The Case of the Republic of Ireland" in R. Hudson and J. Lewis (Eds.), Regional Planning in Europe (London Papers in Regional Science, 11), p35-56.

BUTTLER, F. (1975) Growth Pole Theory and Economic Development. Portsmouth: Lexington Books.

CEAPRAZ, I.L. (2011), Poles D'Excellence Rurale in France: How much we can borrow from the Competitive Poles and Clusters, Romanian Journal of Regional Science Associations, Vol. 5, No. 1

CHAUHAN, B. R. (1990). Rural – Urban Articulations, Etawah: A. C. Brothers.

CHRISTALLER W. (1950). Das Grundgerüst der räumlichen Ordnung in Europa. Die Systeme der europäischen zentralen Orte. Frankfurter geographische Hefte, 24, 1, p. 10-19, CHRISTALLER W., (1933), Das Problem der zentralen Orte, Jena;

CHRISTALLER W., (1933), Die Zentralen Orte in Sueddeutschland. Eine oekonomisch-geographische Untersuchung ueber die Gesetzmaesigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit staedtischen Funktionen, Jena;

CLAWSON, M. 1974. "Conflict, strategies, and possibilities for consensus in forest land use and management". In *Forest Policy for the Future: Conflict, Compromise, Consensus*, edited by M. Clawson, 105-191. Washington: Resources for the Future.

COFFEY W.J., SHEARMUR R.G., (1997), The growth and location of high order services in the Canadian urban system, 1971 – 1991, *Professional Geographer*, 49, pp. 404 – 418;

CONSTANTIN, D. L., (2006), Challenges to Romanias regional policy in the perspective of accession to the European Union”, *European Regional Science Association Conference*, Leuven

DARWENT D.F., (1969), "Growth poles and growth centers in regional planning — a review" *Environment and Planning* 1(1) 5 – 32

DAUPHINE A., (2003), Les reseaux urbains: un exemple d’application de la theorie des systemes auto organises critiques, in *Annales de Geographie*, vol. 112, pp. 227-242;

DAVIES, S.; HALLET, M. (2002), *Interactions between national and regional development* (Mimeo).

DOAN, P.L. (1989) "Niger Market Town Development Study," Project Report, USAID Niger

DOMAR, Evsey. 1946. Capital expansion, rate of growth, and employment. *Econometrica* 14, 2: 137-47.

DUGRAND R., (1963), *Villes et campagnes en Bas-Languedoc. Le reseau urbain du Bas-Languedoc mediterraneen*, Paris.

EVANS. H. E.. (1990), "Rural - Urban Linkages and Structural Transformation". Discussion paper prepared for Infrastructure and Urban Development (Report INU 71), Washington D.C.: The World Bank.

FAHLBUSCH M., ROSSLER M., SIEGRIST D., (1989), Conservatism, Ideology and Geography in Germany 1920-1950, *Political Geography Quarterly*, Vol. 8, pp. 353-367;

FAVIER R., (1993), *Les Villes Du Dauphine Aux Xviie Et XVIIIe Siecles*, Presses Universitaires De Grenoble, Grenoble;

FINKEL R (1982) Non agricultural employment for Moshav youth in the Galilee [in Hebrew] Research Report Settlement Study Center, Rehovot

FOX, K.A., KUMAR T.K. (1994), The functional economic area: Delineation and implications for economic analysis and policy. In *Urban-regional economics, social system accounts, and eco-behavioral science: Selected writings of Karl A. Fox*. James R. Prescott, Paul van Moeskeke, and Jati K. Sengupta, eds. Ames: Iowa State University Press.

FRANK, A.G. (1971). *Capitalism and underdevelopment in Latin America*, Harmondworts, Penguin.

FRIEDMAN, M. (1972), 'Have Monetary Policies Failed?', *American Economic Review (Papers and Proceedings)*, 62, 11-18.

FRIEDMAN M., (1973) *Money and Economic Development*. New York: Praeger

FRIEDMANN, J., DOUGLASS M. (1978). "Agropolitan Development: Towards a new strategy for regional planning in Asia." In Fu-Chen Lo and Kamal Salih (eds), *Growth Pole Strategy and Regional Development Policy*. New York: Pergamon Press. pp163-192.

GAILE, G. L. (1978) "The concept of growth centres." unpublished report, Storrs, Conn.: Department of Geography, University of Connecticut.

GILBERT, A., and GOODMAN D.E. (1976) "Regional income disparities and economic development: A critique." In A. Gilbert (ed.), *Development planning and spatial structure*, Wiley, 11342.

GORE, C. (1984) *Regions in Questions : Space, Development Theory and Regional Policy*.

Methuen, London/New York, 290 p.

HACKENBERG R. A., 1980, 'New patterns of urbanization in Southeast Asia: an assessment', *Population and Development Review* 6(3):391-419.

HAINDL G., HIRSCHLER P., (2008), Metropolitan development and strategic positioning- Planning Efforts in selected cities on different levels, REAL CORP 008, Proceedings/Tagungsband, Vienna, pp. 617-621;

HALLGEIR, A., (2004), Spatial policies in the European Union, EuroFutures, Stockholm

HANSEN, N. M. (Ed.) (1969) Growth centers in regional economic development. London: The Free Press

HANSEN, N.M., (1970), Efficient regional resource allocation and growth centre policy, Paelnick

HANSEN, N. M.. (1981) "Development from above: The Centre-down Development Paradigm", in Stohr. W. B.. and Taylor, D. R. F.,(1981), *Development From Above or Below? The Dialectic of Regional Planning in Developing Countries*, Chichester: John Wiley.

HANSEN, N. (1982) ,"The role of Small and Intermediate Cities in National Development Processes and Strategies, in *Small Cities and National Development*, ed. Om Prakesh Mathur. Nagoya, Japan: United Nations Center for Regional-Development: 301-326

HARRIS, B. (1987) Regional Growth Linkages from Agriculture and Resource Flows in Non-Farm Economy, *Economic and Political Weekly*, 22(1,2) 31-46.

HARROD, R. F. 1939. An essay in dynamic theory. *Economic Journal* 49, 193: 14-33.

HARVEY, L. (1978),. *Regional Economic Policy and its Analysis*. Oxford: Philip Allan.

HAUTREUX J., (1963), Les principales villes attractives et leur ressort d'influence, *Revue d'urbanisme*, 78.

HAYSEN, K. E. and DIGNAN, T. (1988) "Evaluating capital grants for regional development" in B. Higgins and D. Savoie (Eds.), *Regional Economic Development: Essays in Honour of Francois Perroux*. Boston: Unwin Hyman.

HERMANSEN, T. (1972) "Development poles and related theories: a synoptic approach." in N. M. Hansen (Ed.) (1972) *Growth Centres in Regional Economic Development*. New York: The Free Press.

HIGGINS, B. (1983), *From Growth Poles to Systems of Interactions in Space*. *Growth and Change*, 14: 3–13

HIGGINS, B. and SAVOIE, D. (Eds.) (1988), *Regional Economic Development: Essays in Honour of Francois Perroux*. Boston: Unwin Hyman.

HIGOUNET C., (1992), *Villes, societies et economies medievals*, Federation historique du Sud-Ouest, Institut d'histoire, Universite de Bordeaux III (Talence)

HIRSCHMAN, A. O. (1958) *The Strategy of Economic Development*. Yale University Press

HOOVER, E.M., GIARRATANI F. (1985). *Introduction to regional economics*, 3d ed. New York: Knopf.

HOSELITZ, B. F. (1955), "Generative and Parasitic Cities", *Economic Development and Cultural Change*, 3.

HUNT D., (1983), citat in Evans, H.E., 1992, "A Virtuous Circle Model of Rural-Urban Development: Evidence from a Kenyan Small Town and Its Hinterland", *The Journal of Development Studies*, Vol. 28, No.4, July 1992, pp.640-667. Frank Cass, London.

IANOȘ, I., HUMEAU, J-B., *Teoria sistemelor de așezări umane*, București: Editura Tehnică, 2000.

IANOȘ I., HELLER W., (2006), *Spațiu, economie și sisteme de așezări*, Editura Tehnică, București;

JOHNSON, E. A. J. (1970) *The organization of Space in Developing Countries*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

JUILLARD E., (1962) *Essai de hierarchisation des centres urbains actuels*, Min. constr., CEES;

JULA D, AILENEI, D., JULA N., GARBOVEAN A., (1999), *Economia dezvoltării*, Editura Viitorul Romanesc, București.

KAUTSKY, K. (1988). *The Agrarian Question*. Winchester, MA: Zwan Publications.

KUKLINSKI, A. (Ed.) (1972) *Growth Poles and Growth Centres in Regional Planning*. The Hague: Mouton Publishers

KUKLINSKI, A. (Ed.) (1981) *Polarized development and regional policies : tribute to Jaques Boudeville*. The Hague: Mouton Publishers

KUNDU, A. (1992), *Urban Development and Urban Research in India*, Khama Publishers, New Delhi.

KUNDU A., RAZA M. – *Indian Economy : The Regional dimension* – Spectrum Publishers, N. Delhi, 1982.

LAUSEN, J. R. (1969) "On Growth Poles", *Urban Studies*, 6, p137-161

LAUSEN, J. R. (1974) "A generalization of the growth pole notion." in R. S. Thoman (ed.) *Proceedings of the Commission on Regional Aspects of Development of the International Geographical Union, Volume I, Methodology and Case studies*. Canada

KAYSER B., (1958), *Campagnes et villes de la Cote d'Azur ; essai sur les consequences du developpement urbain*, Monaco;

KOHL, J.G. (1850), *Der Verkehr und die Ansiedlung der Menschen in ihrer Abhaengigkeit von der Gestaltung der Erdoberflaeche*. Leipzig: Arnoldische Buchhandlung 1st ed., 1841, 2nd ed. 600 pp., 144 figs

LABASSE, J. (1991), L'Europe des régions, Paris, Flammarion.

LABASSE J., ROCHEFORT, M., (1964), Le rôle des équipements tertiaires supérieurs dans la polarisation de la vie régionale en Europe Occidentale, Min. Constr;

LALANNE L. 1863. Essai d'une théorie des réseaux de chemin de fer, fondée sur l'observation des faits et sur les lois primordiales qui président au groupement des populations. Comptes Rendus Hebdomadaires des Séances de l'Académie des Sciences 42: 206-10

LARDON, S., PIN, J.F. (2007), "Réflexions autour du viaduc du Millau", in Lardon S., Moquay P., Poss Y., (ed.), Développement territorial et diagnostic prospectif, Editions de l'Aube, p.11

LEWIS, W. A. (1954), Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. The Manchester School, 22: 139–191.

LIPTON, M. (1977) Why Poor People Stay Poor: Urban Bias in World Development. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

LOSCH A., (1938). The nature of economic regions. The Southern Economic Journal, 5, p. 71-75;

LOSCH A., (1954), The Economics of Location. New Haven, CT: Yale University Press;

LUCAS, E.R. (1988), On the mechanism of Economic Development, Journal of Monetary Economics, 22, 3-42, North-Holland.

MANNING, C. (1988), Rural employment creation in Java: lessons from the green revolution and oil boom. Population and Development Review 14 (147-80).

MARKUSEN, A. (1987), Regions: The economics and politics of territory. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield.

MARSHALL, T and GLASSON, J. 2007. Raumordnung. Abingdon, Oxfordshire, UK: Routledge. Abingdon, Oxfordshire, Großbritannien: Routledge.

MATHUR, O. P. (1982). "The role of small cities in national development re-examined", In: O. P. Mathur (ed.) Small Cities and National Development (Nagoya, Japan: UNCRD).

MELLOR, J. (1976), The New Economics of Growth: A Strategy for India and the Developing World. Ithaca: Cornell University Press.

MIYOSHI, T. (1997), "Successes and Failures Associated With the Growth Pole Strategies"

MOSELEY, G. 1974. The nutritive value of dried red clover as a supplement for perennial 'yegrass hay. Br. J. Nutr.32317.

MONNET J., AUBERT P. L., SANQUER R., (1998), La ville au crible de la proximate, in La ville ou la proximateorganisee, Paris: Anthropos, pp. 211-223.

MYRDAL G. (1957), Economic Theory and Underdeveloped Regions, Harper and Row.

MYRDAL, G. (1971). Economic Theory and Underdeveloped Regions. London: Harper and Row.

NICHERSU, I. și IACOBOAEA, C. (2011). Systematic Spatial Planning, Theoretical and Empirical Researches in Urban Management, Vol. 6(2), May, p.67. 6. Pham, H.

PARR, J. B. (1996) Growth Pole Stategies in Regional Economic Planning : A Retrospective View, draft report, Department of Social and Economic Research, University of Glasgow.

PASCARIU, G. (2001). Analiză regională si urbană (instrumente ale dezvoltării regionale spațiale), Universitatea de Arhitectură si Urbanism Ion Mincu.

PERLOFF, H. S. et al. (1969) Regions, Resources and Economic Growth, Baltimore, Johns Hopkins Press for Resources for the Future Inc.

PERRAUD, R. (2008), "Les configurations socio-spatiales et temporelles des Pôles d'Excellence Rurale, Master 1 Développement des Territoires et Nouvelles Ruralités", UFR de Géographie

PERROUX, FR., (1950). Le pool du charbon et de l'acier et le plan Schuman – Illusions et réalités. *Economie appliquée* XL (2): 351

PERROUX, FR., (1955), *Economie et espace, essai d'intégration du facteur spatial dans l'analyse économique*, SEDES, Paris;

PERROUX, FR., (1968), Les investissements multinationaux et l'analyse des pôles de développement et des pôles d'intégration. *Revue Tiers-Monde*, tome IX, n. 34, Avril-June 1968.

PETER M. Smith (1984), *Modern Latin America*, New York: Oxford University Press, p. 22.

POLESE M., WOLFE J. M. (Eds.), (1995), *L'urbanisation des pays en développement*, Paris: Economica, 529 pages;

PUMAIN D., OFFNER J.M., (1996), *Reseaux et territoires. Significations croisées*, Editions de l'Aube, Paris;

RANAA W.,(1971), *From Peasant to Farmer: A Revolutionary Strategy for Development* (New York: Columbia Univ. Press.

REYNAUD J.-E., (1841). Villes. in : Leroux, P.-H. & J.-E.Reynaud. *Encyclopedie nouvelle ou dictionnaire philosophique, scientifique, litteraire et industriel offrant le tableau des connaissances humaines au XIXe siecle. Par une societe de savants et de litterateurs*, Paris, t. 8, p. 670-687;

RICHARDSON H.W. (1969): *Regional Economics: location theory, urban structure and regional change*. New York.

RICHARDSON, H. W. (1975) *Regional Development Policy and Planning in Spain*. Farnborough: Saxon House.

RICHARDSON, H.W. 1979. Aggregate efficiency and interregional equity. In *Spatial inequalities and regional development*, Hendrik Folmer and Jan Oosterhaven, eds. Boston: Martinus Nijhoff.

RICHARDSON, H. W. and RICHARDSON, M. (1975) "The relevance of Growth Center Strategies to Latin America", *Economic Geography*, 51, p163-178

ROCHEFORT M., (1960), *L'organisation urbaine de l'Alsace*, Paris.

ROMER, PAUL M., (1994), The Origins of Endogenous Growth. *Journal of Economic Perspectives*, 8(31): 3-22

RONDINELLI. D., EVANS, H., (1983), "Integrated Regional Development Planning: Linking Urban Centres and Rural Areas in Bolivia", *World Development*. 11 , 1 .

ROSSLER M., (1989B), Applied geography and area research in Nazi society: central place theory and planning, 1933 to 1945, *Environment and Planning-D-Society and Space*, Vol. 7, No. 4, pp. 419-431;

ROSTOW, W.W. (1960), *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto* (Cambridge: Cambridge University Press, 1960), Chapter 2, "The Five Stages of Growth--A Summary," pp. 4-16

SASSEN S., (1996), *Losing control: sovereignty in an age of globalization*, Columbia University Press, New York, SUA;

SEERS, D. (1969), The Meaning of Development. *International Development Review* 11(4):3-4.

SINGER, Hans, W. (1960), *International Development: Growth and Change*. New York: McGraw-Hill Book Company

SOLOW, R. M. (1956), A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics* 70, 1: 65-94.

SOMBART W., (1902), *Der Moderne Kapitalismus*. Munchen and Leipzig, Germany: Duncker und Humbolt. Translated in A. C. Littleton and B. S. Yamey (editors). *Studies in the History of Accounting, Introduction* (Homewood, IL: Richard D. Irwin, Inc., 1956), 1-13;

STOHR, W. B. (1981) "Development from below: the bottom-up and periphery-inward development paradigm". in W. B. Stohr and D. R. F. Taylor (Eds.) (1981) *Development from Above or Below? The Dialectics of Regional Planning in Developing Countries*, Chichester: John Wiley.

STOHR, W. B. and TODTLING, F. (1979) "Spatial equity - some antitheses to current regional development doctrine", *Papers and Proceeding of the Regional Science Association*, 38, p33-53

SWAN, T. W. 1956. Economic growth and capital accumulation. *Economic Record* 32, 44: 334-61.

SWANSON, K. (2009). *AP Human Geography: 2009 Edition*, Kaplan Publishing

THOMAS J., (1996), *Le Temps des foires. Foires et marches dans le Midi toulousain*, *European History Quarterly*, 26, pp 156-158;

THOMAS, M. D. (1972). *Growth Pole Theory: An Examination of Some of Its Basic concepts*. In *Growth Centers in Regional Economic Development*. Niles Hansen (ed.), pp. 50-81, New York: The Free Press

TINBERGEN J., (1964), *Sur un Modele de la Dispersion Geographique de L'Activite Economique*, *Revue d'Economie Politique*, Numero special, pp. 30-44

TODARO, M. (2000), *Economic Development*. Seventh Edition. Addison-Wesley Longman, Inc. New York.

ULLMAN E.L., (1954), *Geography as Spatial Interaction*, Committee on Regional Economic Analysis, *Interregional Linkages*, Berkeley, pp. 63-71;

ULLMAN E.L., (1958), *Regional Development and the Geography of Concentration*, Papers and Proceedings of the Regional Science Association, pp. 179-198;

VALERI, V. P., (2004), *Regiunile administrative în România 1862-2002*, citând pe N Tiron, 1941; V Budriga, 1988.

WARDENGA U., (1996), *Emil Meynen. Annäherung an ein Leben*, *Geographisches Taschenbuch* 23, 1995-1996, p. 18-43;

WILLIAMSON, J. G. (1965), *Regional inequality and the process of national development: A description of the patterns*. *Economic Development and Cultural Change* 13, 4: 158-200.

WILSON, T. M. (2000). *Obstacles to European Union regional policy in the Northern Ireland borderlands*. *Human Organization*. 12(2): 33-38.

B. Alte surse

CEC (1991), *Europe 2000: Outlook for the Development of the Community's Territory*, Office for official publications of the European Communities, Luxembourg

CEC (1994), *Europe 2000+. Cooperation for European Territorial Development*, Office for official publications of the European Communities, Luxembourg

CEC (1997). *The EU compendium of spatial planning systems and policies*. Retrieved from www.espace-project.org/publications/EUcompendium.pdf. (descărcat la 15.02.2012)

CEC (1999), European Spatial Development Perspective (ESDP) – Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU, Office for official publications of the European Communities, Luxembourg

CEC (2010), Tratatul de Funcționare al Uniunii Europene (TFUE) – varianta consolidată 2010. Disponibil on –linela adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:ro:PDF> (descărcat la 18.02.2012).

DIACT, (2007), Les contrats de projet Etat-Regions, La Documentation Francaise, Paris.

ESPON (2006), Territory matters for competitiveness and cohesion, facets of regional diversity and potentials in Europe, ESPON Synthesis Report III, results by autumn, 2006

ESPON (2006), ESPON Atlas, mapping the structure of the European territory, editor: Federal Office for building and Regional Planning (BBR)

ESPON 1.1.1 (2005), ESPON 111 – Potentials for polycentric development in Europe, co-financed by the European Community through the Interreg III ESPON (www.espon.eu – descărcat la 19.02.2012)

ESPON 2.1.3 (2005), Territorial impact of CAP and Rural Development Policy, , financed by the European Community through the Interreg III ESPON (www.espon.eu - descărcat la 19.12.2012)

ESPON 2.2.1 (2006), Territorial effects of structural funds, financed by the European Community through the Interreg III ESPON, revised version (www.espon.eu - descărcat la 19.02.2012)

ESPON 3.2 (2006), Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and cohesion policy, final report, volume 5 on territorial impact assessment (www.espon.eu - descărcat la la 19.02.2012)

ESPON 3.2 (2007), Scenarios on the territorial future of Europe, ESPON Project 3.2

EU (2011), Territorial Agenda 2020 - Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions, agreed at the Informal Ministerial Meeting of Ministers responsible for Spatial

Planning and Territorial Development on 19 May 2011, Gödöllő, Hungary

INTERREG IIC – CADSES, (1999). Strategii pentru o dezvoltare spațială integrată în spațiul central european, dunărean și adriatic, Orientari, politici și propuneri.

Legea nr. 350 din 6 iulie 2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.frame (descărcat la 15.01.2012)

Legea nr. 351 din 6 iulie 2001 privind aprobarea Planului de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea a IV-a – Rețeaua de localități, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.frame (descărcat la 15.01.2012)

Legea nr. 315 din 28 iunie 2004 privind dezvoltarea regională în România, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.frame (descărcat la 15.01.2012)

MDRAP, (2012). Dezvoltare Teritorială. Disponibil on-line: <http://www.mdrt.ro/dezvoltare-teritoriala/prezentare-general-a-domeniului> (descărcat la 21.02.2012)

MDRAP, (2012). Conceptul Strategic de Dezvoltare Teritorială România 2030. Disponibil online la: <http://www.mdrt.ro/dezvoltare-teritoriala/cooperare-si-coeziune-teritoriala/csdt-romania> (descărcat la 06.03.2012)

RURALITY-ENVIRONMENT-DEVELOPMENT (2008), Proposal for a post-2013 European policy on rural territories, Abstracts: Urban poles and rural poles - RURALITY-ENVIRONMENT-DEVELOPMENT RURALITE ENVIRONNEMENT DEVELOPPEMENT R.E.D. international association